

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

WWW.ONICIB.RS

Издази два пут сваког месеца у свескама од три и више табака. Цена је: за Србију 12 дин., а за Црну Гору, Бугарску, Босну, Херцеговину, Аустро-Угарску, Румунију и Турску 15 динара на годину.

ПРЕТПЛАТА СЕ ШАЉЕ

Управи

КР. СРП. ДРЖАВ. ШТАМПАРИЈЕ

А РУКОПИСИ УРЕДНИШТРУ.

XV СВЕСКА

У Београду 15 Августа 1887

ГОДИНА VIII

У к а з

У име Његовог Величанства Краља Србије Милана Првог, Министарски Савет, по највишем овлашћењу Његовог Величанства Краља од 24. Јула ов. год. на предлог Министра просвете и црквених послова, а на основу члана 10. закона од 15. Фебруара 1858. г. решио је :

Да се **Димитрије Протић**, директор и професор крушевачке ниже гимназије и **Петар Бречаревић**, професор београдске реалке, ставе у стање покоја с пенсијом, која им припада по годинама службе.

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 26. ЈУЛА ОВ. ГОД.

Стављени су у стање покоја :

у ВАРОШИ БЕОГРАДУ :

г. **Атанасије Урошевић**, учитељ I. разреда I. одељења мушке школе на Теразијама. гђа **Марија Стојковићка**, учитељица I. разреда женске школе у Палилули.

г. **Михаило Николић**, учитељ III. разреда мушке школе на Сави.

г. **Никола Мусулин**, учитељ II. разреда II. одељења мушке школе на Западном Врачару.

г. **Петар Димић**, учитељ III. разреда I. одељења мушке школе на Теразијама.

г. **Стојан Бурђевић**, учитељ II. разреда мушке школе на Дорћолу.

у БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ :

гђца **Катарина Ценићева**, учитељица школе у Малом Мокром Лугу.

гђа **Милева Требињчева**, учитељица школе у Сремчици.

у ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ :

г. **Лазар Станковић**, учитељ II. разреда II. одељења мушке школе у Ваљеву. гђа **Ангелина Миловановићка**, учитељица I. разреда женске школе у Ваљеву.

у КЊАЖЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. **Никола Цветковић**, учитељ III. и IV. разреда школе новоханске.

у КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

гђа **Марија Грудићка**, учитељица II. разреда I. одељења женске школе у Крагујевцу.

г. **Милоје Миладиновић**, учитељ II. разреда II. одељења мушке школе у Крагујевцу.

у КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ :

г. **Владимир Станковић**, учитељ школе Поповичке.

г. **Ђорђе Живковић**, учитељ III. разреда мушке школе у Неготину.

гђа *Јелена Николџка*, учитељица II. разреда школе у Божевцу.

гђа *Катарина Вранџиќа*, учитељица I. разреда школе у Кљачевцу.

у пожаревачком округу :

у зупригском округу :

гђа *Стевана Трабошева*, учитељица I. разреда школе у Великом Поповићу.

у чачанском округу :

г. *Максим Трџић*, учитељ школе При-
рета мушке школе у Чајку.

лишаче.

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 26. ЈУЛА ОВ. ГОД.

Отпуштени су :

у београдском округу :

гђа *Милица Миленковиќа*, заступ-

ница учитеља у Венчанима.

г. *Светозар Браќковић*, заступник учи-

теља у Смедљиковцу.

у ваљевском округу :

г. *Сава Мишовић*, заступник учитеља

у Забрелу.

у јатојинском округу :

г. *Новак Ристић*, заступник учитеља

у Домуз-Потоку.

у књажевачком округу :

г. *Животин Барјактаровић*, заступник

учитеља у Дервену.

у крајинском округу :

г. *Аранђел Николаревић*, заступник учи-

теља у Кобињаници.

г. *Коста Младеновић*, заступник учи-

теља у Кобињаници.

г. *Милорад Стојић*, заступник учитеља

у Прнајци.

г. *Петар Михаљевић*, заступник учи-

теља у Петровом Селу.

у нишком округу :

г. *Радомира Војиновић*, заступник учи-

теља у Радојини.

у рноревачком округу :

г. *Божидар Доњић*, заступник учитеља

у Оштрелу.

теља у Крешини.

г. *Тихомир Миленковић*, заступник учи-

учитеља у Ваљевцима.

г. *Михаило Бугариновић*, заступник

у ваљичком округу :

гђа *Миљена Мутаџа*, привремена

прији.

учитељица II. разреда мушке школе у Љу-

у зупригском округу :

гђа *Миљена Јоксимовиќа*, заступ-

ница учитеља у Новом Анђеловцу.

у смедеревском округу :

гђа *Петар Милојевић*, заступник учи-

теља у Шапани.

г. *Коста Илић*, заступник учитеља у

Прнојци.

г. *Јеремија Поповић*, заступник учитеља

у Изварици.

г. *Животин Васић*, заступник учитеља

у Костојцу.

г. *Драгутин Јанковић*, заступник учи-

теља у Десини.

г. *Алекса Поповић*, заступник учитеља

у Извору.

у пожаревачком округу :

г. *Алекса Поповић*, заступник учитеља

у Пиротском округу :

г. Јевта Букић, заступник учитеља у

г. Петар Стрелић, заступник учитеља
у Сумраковцу.

У ЧАЧАНСКОМ ОКРУГУ :

г. Милутин Аранђеловић, заступник
учитеља у Павлици.

г. Ђирил Јанковић, заступник учитеља
у Врдилима.

Разрешења од дужности наставника основних школа

Актом министра просвете и црквених послова

Разрешени су :

У БРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. Јован Шванић, заступник учитеља
I. разреда школе Бањске, 31. Јула ове год.
по молби.

г. Живојин Ивановић, заступник учи-
теља школе раматске, 31. Јула ове год.

Записник Главног Просветног Савета

ВАНРЕДНИ СССХЛІ САСТАНАК

13. Маја 1887. године у Београду

Били су: председник Ст. Д. Поповић; редовни чла-
нови: Мих. Валтровић, Свет. Вуловић, Ђ. Козарац, Мом-
чило Иванић, др. Милан Јовановић, др. Н. Милаш, архи-
мандрит; ванредни чланови: др. Љуб. Недић, Н. Цр-
ногорац, Бор. Тодоровић, Срета Ј. Стојковић, Никола
Поповић и М. Антоновић.

Деловођа и ванредни члан, Мил. Марковић.

I

Прочитао је и примљен записник ванред-
ног 340-ог састанка.

II

Продужује се претрес питања о уређењу
средњих школа, и на реду је утврђивање на-
ставнога плана.

Ђ. Козарац узима реч и изјављује, да се
сада поглавити задатак Савета састоји у томе:
да се свакоме наставном предмету одреди
број часова и да се сви предмети распореде
по разредима. Али пре овога посла, он скреће
пажњу Просветнога Савета на две ствари
и то:

1. да се у овим новим гимназијама, по-
ред класичних предмета, да довољно места
и природним наукама, јер то захтева дух
напретка; и,

2. да се при одређивању часова има на
уму то, да се ученици не преоптерете, јер
се на велики број часова и преоптерећеност
данас свуда жале.

Др. Љуб. Недић, није за то да се у гим-
назијама све учи и да се у њима да и при-
родним и класичним предметима подједнако
место. Онда би се Савет, по његовом миш-
љењу, вратио на оно, што је мањина пред-
лагала и направили бисмо на тај начин
неку мешовиту гимназију. По мишљењу ње-
говом, поглавита погрешка наших гимназија
и била је у томе, што се све и сва учило
и што су се ученици на лак начин упозна-
вали са крајњим резултатима природних на-
ука, па после нису никад дубље ни улазили
у саме науке, те су тако остајали сваштари
за довећ.

Председник Савета Ст. Д. Поповић, не
увиђа, да има оправданог разлога по коме
би ваљало у напред одређивати број часова.
Он наводи за пример, како се у Савету ра-
дило, када се утврђивао наставни план за
основне школе. Ништа нам не смета да го-
воримо у Савету о важности свакога настав-
нога предмета и да му према томе одредимо
број часова, али је врло непрактично спу-

штати се одређивањем броја часова у напред. Он не признаје, да су "ученици наших гимназија преоптерећени и наводи разлоге у потврду свога мишљења. Он предлаже да се не говори о наставном плану у опште, пошто је то један пут свршено, него да се говори о свакоме предмету на по се и кад му одредимо и разреде и број часова, онда се тек можемо запитати: да ли није много заступљен тај и тај предмет, те да ученици због преоптерећености не клону духом. На овај начин свршићемо брже посао, а кад будемо готови са наставним планом, можемо се вратити и ревидирати га по ново за сваки предмет посебице.

Момчило Иванић слаже се са мишљењем председника и тражи, да се прво приступи распоређивању најглавнијих предмета, који чине језгро класичне гимназије. Тако треба утврдити часове и разреде пре свега латинскоме, грчкомме, једноме страноме живоме језику, па онда матерњем језику и онда осталим предметима.

Председник се обраћа Савету с питањем: да ли пристаје, да се не одређује у напред број часова и да се при распоређивању предмета на разреде и часове иде оним редом, који предлаже г. Момчило Иванић.

Др. Јован Туроман вели, да треба прво одредити место и број часова „вери“ па после нека иду наставни предмети по реду, како су поређани у наставном плану, који је узет за основу.

Др. Н. Милаш је такође за то, да се иде оним редом, како су поређани предмети у наставном плану.

Решење овога питања стављено је на гласање, и са 11 противу 2 гласа одлучено је: *да се број часова не одређује у напред и да се поједини предмети пређу оним редом, како су поређани у штампаном наставном плану одборске већине.*

После овога прешло се на први предмет у наставном плану под насловом „Вера“.

Др. Н. Милаш говори о самоме називу „Вера“ који му се чини да је скучен, и тражи да се овај израз другим замени, јер под „Вером“ није све обухваћено, што долази у Науку Хришћанску.

Пошто су неколико чланова казали своје мишљење о овоме називу, чули су се пред-

лози, да се назив „Вера“ замени називом, „Наука Хришћанска, Религија, Верозакон“.

Приступило се гласању и са 8 противу 4. гласа одлучено је: *да се назив „Вера“ у наставном плану замени називом „Религија“.*

Сад је дошло на ред, да се одреди „Религији“ број часова и разреде у којима ће се предавати. По наставном плану, који је за основу узет, „Религија“ је дошла у свих осам разреда гимназије и то у прва четири нижа разреда са по 2 часа недељно, а четири виша разреда са по једним часом недељно.

Сретен Ј. Стојковић тражи, да се у интересу практичности изостави Религија у старијим разредима, јер многа начела Религије долазе у судар са природним наукама. Он тражи да Религија остане као и до сада само у четири нижа разреда, па макар јој се дало и више часова.

Др. Милаш доказује, како не стоји тврђење, да Религија долази у судар са природним наукама. Ако би се то признало, онда не би имало смисла ни уносити овај предмет у гимназију. Исто тако не би имало тада смисла, што постоје у свету толике школе, у којима се Религија предаје и изучава. Наводи примере, колике заслуге има сама Религија за лепе вештине и позитивне науке у историји човечанства па и дан дањи.

Ср. Ј. Стојковић говори, како ми немамо доктора философије, који би предали Науку Хришћанску тако научно, да измире њена начела са начелима природних наука, него њу предају невешти свештеници, који не умејући да објасне све и да одговоре ученицима на њихова питања, дају ђацима прилике, те се дешавају скандали по школама. Остаје при првашњем захтеву.

Ст. Д. Поповић: Ако би се овим разлозима руководили, које је предговорник изнео, онда би морали изоставити религију и у нижим разредима. И у нижим разредима има ствари из Религије, које, ако се добро не објасне, морају доћи у судар са природним наукама. Ако се деци не објасни н. пр. то: Како је Мојсеј прешао сувим преко Црвенога Мора; како је Христос нахранио 5000 људи са 5 хлебова; како је Христос ходио по води и т. д., онда ће ово све изазвати сумњу у деце. „Од невешта и гора плаче“.

Тако то бива и са свима другим предметима. Тако и наставник није довољно спреман. То се исто дешава и наставницима природних наука, кад не знају како треба своје предмете. (Наводи примере за потврду овога). Треба имати дакле спремне наставнике, па никаквих сукоба неће бити при предавању Религије. С тога је он за то, да Религија остане у свима разредима.

Мих. Валтровић говори такође о етичкој страни Религије, и тражи да се иста не изоставља из наставног плана у вишим разредима гимназије.

Др. Милан Јовановић говори, како Религија у гимназијама много доприноси идеалном образовању младићском и по томе треба јој дати места у свима разредима гимназије.

За овим се приступило гласању и са 9 противу 4 гласа, одлучено је: да се Религија предаје у свима разредима гимназије.

За овим се прешло на одређивање броја часова Религији. Неки су чланови тражили, да се број часова повећа, те да и у вишим разредима, као и у нижим буде по 2 часа недељно.

На послетку је, с обзиром на то, што ученици имају сваког празника и недеље катехезу, одлучено: да број часова за Религију остане као што је одређено и у наставном плану већине, т. ј. да Религија буде заступљена у целој гимназији са 12 часова свега и то са по 2 часа недељно у 4 нижа разреда и са по једним часом у старија четири разреда гимназије.

Сад је дошао на ред Српски Језик као други предмет из наставног програма. Под Српским Језиком разумевају се сви делови Српске Граматике, Старословенски Језик, Литерарни Облици и Историја српске књижевности.

Момчило Иванић тражи, да се повећа број часова Српскоме Језику у некојим разредима. Наводећи, шта би се у ком разреду имало предавати, он тражи за четири нижа разреда по 1 час више. Исто тако тражио је и за V. и VI. разред по један час више, доказујући примерима, како се са овим бројем часова не може прећи све, што се мора обухватити програмом за Српски Језик.

Бор. Б. Тодоровић пристаје да се у I и II. р. повећа по један час из Српског Језика.

За III разред није потребно повећавати часове. У IV. разреду може се такође додати још 1 час због важности Синтаксе. За све остале разреде, може остати онолики број часова, као што је означено у наставном плану већине.

Др. Јов. Туроман наводи колики број часова имају матерњи језици у гимназијама других народа, н. пр. Немаца, Хрвата, Пољака. Ни једна гимназија нема већи број часова од ових, који су у наставном плану већине одређени. По његовом мишљењу довољно је часова одређено Српскоме Језику и не треба их повећавати. Овако, како се досада у нас Српски Језик предавао, не сме се више предавати. Овако учење Српскога Језика као код нас, приличније је младим филолозима него ђацима. Треба мање теоријског и филолошког учења, а више читања. При предавању других језика у класичној гимназији, даје се прилика, да се Српски Језик такође непрестано понавља, утврђује и изучава. Наводи, како се код нас уче све могуће литературе, а не познају се сами извори литерарни. Наводи за пример, у коликој су мери заступљени делови Граматике у другим језицима. По његовом мишљењу 25 часова довољни су за Српски Језик.

Момчило Иванић брани своје првашње гледиште и у веома дугом говору, доказујући важност и потребу темељнијег изучавања Српскога Језика, тражи да се број часова повећа.

Ст. Д. Поповић пристаје уз мишљење г. Туромана, да се у предавању Српскога Језика мора поћи другим путем. Он констатује као факат, да се матерњи језик нигде не предаје као у нас. И он је за то, да се мање теорисе а да се више уђе у језик с практичке стране. Наводи факат, како из гимназија иде велики број младића у чиновнике и како је преко потребно, да се макар у нижим разредима појаче уђе у практично познавање и употребу језика. И он је за то да се макар у нижим разредима повећа број часова Српск. Језику.

Др. Милан Јовановић мисли, да се матерњи језик не може добро изучити са овим бројем часова. Он је за већи број.

Сретен Ј. Стојковић се боји, да ако се овако буду повећавали часови појединим предметима онда ћемо преоптеретити децу и ко

зна шта ће онда бити са другим предметима. Он је за предлог Борисављев т. ј. да се у I. и II. р. само дода још по 1 час више и у IV. р. а остало да остане као што је.

Момчило узима реч и брани потребу повећања часова у III. р.

Приступило се гласању и гласало се за 25, 28 и 29 часова за Српски Језик.

За 25 часова било је 2 гласа; за 28 часова било је 6 гласова и за 29 часова 6 гласова.

Ужим гласањем са 7 противу 6 — један се уздржао од гласања — одлучено је: *да се Српскоме Језику у гимназији да 29. часова свега и да предмет буде по разредима са бројем часова овако заступљен:*

У I р. 5 часова недељно; у II III и IV. р. по 4. часа недељно; у V. VI. VII и VIII. р. да буде по 3 часа за Српски Језик.

С тим је састанак закључен.

ВАНРЕДНИ СССХЛН САСТАНАК

16. Маја 1887 године у Београду

Били су: *председник* Ст. Д. Поповић; *редовни чланови*: Ник. Петровић, Мих. Валтровић, Ђ. Козарац, Љуб. Ковачевић, Момчило Иванић, Бор. Б. Тодоровић, Ср. Ј. Стојковић Никола Поповић и Марко Антоновић.

Деловођа и ванредни члан, Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен Записник 341-ог Састанка.

II

Прочитан је накнадни реферат г. *Ј. Пецића* о књизи „Зоологија за више разреде гимназија“ од *Ђ. Козарца*.

Прочитан је за овим реферат г. *Др. Лазе Докића* о истоме делу.

III

Продужује се *претрес питања о реформи средњих школа*.

На реду је *Латински Језик*.

Љуб. Ковачевић износи свој наставни план како га је удесио и чита за Латински Језик, како га је он распоредио по разредима и са коликим бројем часова. По њему Латински

Језик почиње у II. разреду и учи се кроз све остале разреде са по 4 часа недељно у сваком разреду — свега 28 часова, он доказује добре стране оваког распореда.

Ср. Ј. Стојковић моли Савет да буде штедљивији са одређивањем броја часова из Латинскога Језика. И он пристаје уз *Љубу Ковачевића*, да се латински почне у II. разр. и ако је по његовом мишљењу практичније, да се почне латински у III. раз. па да у нижим разредима буде мање часова. И ако је предлог већине усвојен а предлог мањине пропао, опет треба имати на уму то, да наше гимназије несмеју занемарити опште реално образовање нарочито у нижим разредима. По томе, макар у нижим разредима требало би гимназије да имају тип општег реалног образовања.

Ђ. Козарац не слаже се ни са мишљењем *Љуб. Ковачевића* ни *Срете Ј. Стојковића*. Он тражи да почне латински у I. разреду и да му се у сваком разреду да по 5 часова.

То исто мишљење заступа и *др. Ник. Ј. Петровић* и наводећи разлоге у потврду свога мишљења, он је за то, да се латински почне у I. раз. и да се кроз све разреде учи са по 5 часова недељно, иначе се по његовом мишљењу не може друкчије језик изучити, нити ће бити користи од учења Латинскога Језика.

Бор. Б. Тодоровић противан је оволиком броју часова из Латинског Језика. Он наводи, како се Латински Језик не може изучити у гимназији. Он није никако за то, да се толика превага даје Латинском Језику и да бар број часова Латинског Језика не би требао да претегне број часова из матерњег језика. Он се у главноме склања на мишљење *госп. Љубе Ковачевића* и *Срете Ј. Стојковића*. Доказује, како се ми не можемо руководити оним разлозима, којима се други народи руководе, код којих се искључна пажња поклања Латинскоме Језику.

Др. Јован Туроман наводи распоред часова Латинскога Језика у гимназијама других народа. Ако се код нас да 40 часова латинскоме, по 5 у свакоме разреду, то ће бити тек половина онога броја часова, колико часова исти језик има у немачким класичким гимназијама. Досадно неће бити што г. *Ковачевић* вели, ако се из дана у дан буде учио латински, јер ту има промене, па је ипак *завимљиво*, нарочито у старијим разредима. И

са овомликим бројем часова неће се моћи све изучити, тако да за велику школу не остане ништа. Ученици треба да се доведу до способности, да се упознаду са делима писаним класичним језицима. Граматика и у опште изучаваће Латинскога Језика, данас је тако упрштено добрим учебницима, да је ђацима лакше изучавати зајста латински, но некоје предмете, који се тако лаки чине... Од првога разреда мора се почети, да се у прво доба савладају оне сухопарне ствари из језика.

Др. Љуба Недић вели, да је питање какве ће наше гимназије бити, већ једанпут расправљено и да по томе овде може бити само говора о повећавању часова а никако о смањивању. Он говори противу мишљења г. г. Љубе Ковачевића и Срете Ј. Стојковића и у подужем говору заступа гледиште оно исто које и г. Туроман.

Љуба Ковачевић брани своје прво мишљење. Не слаже се са мишљењем оба предговорника и поредећи број часова за друге предмете у појединим разредима и наводећи разлоге зашто он тако предлаже, остаје при првом своме предлогу.

Ст. Д. Поповић говори, како се заклањање за негу преоптерећеност наше деце злоупотребљује. Он вели, да нигде деца нису слободнија и мање оптерећена но у нас. Доказује примерима колико се дана у години у нас не ради, т. ј. не иде у школу.

Момчило Иванић пристаје на број часова онако, како г. Туроман предлаже. Што се тиче примедбе г. Срете Ј. Стојковића, као да је са малом већином усвојен за основу план класичне гимназије, те да би по томе у овој садашњој гимназији, коју Савет одређује, требало обратити пажње и на реалну гимназију, он то пориче и тврди: да је већина у Савету бида за класичне гимназије, само што они чланови нису дошли у седницу онда, када се о овоме питању решавало, који су били за класичне гимназије. Ми овде уређујемо класичну гимназију и мислим да ћемо ми једнога дана добити писмо министрово, којим се тражи засебно уређење реалних школа.

Председник Савета г. *Стеван Д. Поповић* у подужем говору своме о томе, како се изучава Латински Језик у ноде класичним гимназијама, тражи да остане минимум онолик

часова колико тражи г. Туроман, т. ј. да буде по 5 часова у свакоме разреду.

Приступило се гласању. Гласало се за два предлога: за 28 часова, ако се почне у II. р. односно за 32 часа ако се почне у I. р. и за 40 часова.

Са 8 противу 5 гласова одлучено је, да се Латинскоме Језику да 40 часова у гимназији.

За овим се повела реч о томе, колико часова да се да Латинскоме Језику у појединим разредима.

Била су два предлога:

I. да се у нижа 4 раз. гимназије предаје латински са по 6 часова, а у 4 виша р. да буде по 4 часа недељно; и

II. да се латински учи у свима разредима са по 5 часова недељно.

Са 10 противу 3 гласа одлучено је: Да се латински почне у I. раз. и да се учи са по 6 часова недељно у прва четири нижа разреда а са по 4 часа у четири виша разреда гимназије.

После овога дошао је на ред Грчки Језик.

Пошто су неколико говорника, исказали своје мишљење о томе, где би требало почети Грчки Језик и са колико часова, стављено је питање о томе: хоће ли се грчки почети у нижој или вишој гимназији.

Са 10 противу 3 гласа одлучено је: да се учење Грчкога Језика почне у вишој гимназији. (Од V. раз.).

За овим је стављено на гласање питање: са колико ће се часова учити Грчки Језик и како ће се распоредити.

Са 10 противу 3 гласа одлучено је: да се Грчки Језик учи са 20 часова у гимназији и то са по 5 часова недељно у сва 4 виша разреда гимназије.

Сад је дошло ред на утврђење наставнога плана за учење једнога живога језика, францускога или немачкога. —

Изнета су три предлога:

I. да се учење страног језика почне у I. разреду.

II. да се учење страног језика почне у II. разреду и

III. да се учење живога језика почне у III. разреду.

Гласањем са 9 противу 4 одлучено је: да се учење страног језика почне у II. разреду и гимназије.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

За овим се гласало о броју часова за страни језик. Била су три предлога:

- I. да буде 21 час;
- II. да буде 24 часа; и
- III. да буде 28 часова.

За први предлог гласали су петорица; за II. седморица и за III. један.

Према овоме одлучено је: да се страноме језику да 24 часа у целој гимназији и да ти часови буду овако распоређени: у II. III и IV. разреду гимназије по 4 часа недељно а у 4 виша разреда гимназије по 3 часа недељно.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК СССХЛIII

22 Маја 1887 године у Београду

Били су: *потпредседник* М. Валтровић; *редовни чланови*: др. Нин. Ј. Петровић. Љуб. Новачевић, Момчило Иванић, др. Милан Јовановић; *вапреди чланови*: др. Љуб. Недић, Бор. Б. Тодоровић, Ср. Ј. Стојковић.

Деловођа и вапреди члан Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљев записник 342-ог Састанка.

II

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 20. ов. м. ПБр. 5769. којим се позива Главни Просветни Савет, да му изводи предложити као кандидата за надзорника основних школа г. Косту Ивковића предавача ниже гимназије у Неготину.

Савет је одлучио: *да се поменути кандидат може предложити г. министру просвете за надзорника.*

III

Прочитано је *писмо г. министра просвете и црквених послова* од 18. ов. м. ПБр. 5705. којим се Просветном Савету доставља одговор г. Ђ. Козарца на примедбе, које је о његовом делу „Зоологија за више разреде гимназија“ изнео г. Ј. Пецић у своме реферату, и позива се Савет, да одговор проучи и донесе своју одлуку по овоме предмету.

Савет је одлучио: *да се одговор г. Козарца упути г. Бор. Б. Тодоровићу као изабратом референту, те да га проучи при прегледању дела и да о томе референте Савету.*

IV

Прочитан је реферат др-а г. Милана Јовановића о два књигама: „Нема здравља без чиста ваздуха“ и „Помози се сам, помоћ ће ти и Бог“ које је министарству просвете на откуп понудила „Матица Српска“ из Н. Сада.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Почашћен позивом Главног Просветног Савета, да прегледам две књижице, на име: „Помози се сам, помоћ ће ти и Бог“ од професора Ђ. Дера, и „Нема здравља без чиста ваздуха“ од проф. Стеве Миловановића, — част ми је, у кратким потезима дати своје мњење о њима.

Прелазим дивергирајуће назоре педагога у питању: да ли је и колико је користи од поклањања књига бољим ученицима основних школа. Разлози обеју странака имају на вази оцене по готову једнак тег, и потврђују старо правило, да је за сваку институцију *удесна примена* од пресудног значаја. У овоме питању, а с обзиром на садањи културни ступањ нашег народа, морамо у прву руку пожелети, да се у сеоском свету нашем нађе што више поучних књига. У свакој књизи има мисли, а с овима бива као и са сваким семеном: растура се само собом и набуји гдешто најјаче, где га нисмо ни засејали.

Према томе и ако се многе књиге, што их раздајемо у основним школама, ни по садржини ни по облику не могу сматрати као чисто дечије књиге, хоће рећи такве, којима се шири и бистри у школи већ стечено знање, — књиге које се само иницијативом, и помоћу школских надлештва створити могу, — ипак се у данашњој књижевности нашој налази повећи број популарних књижица, које би могле заменити ове прве, док се не попуни и тај недостатак у народној настави нашој.

У такву врсту књига спадају и ове две књижице, што сам прегледао.

Књига Д-ра Ђ. Дера садржи у себи скуп правила, која показују читаоцу, колико је користи у истрајном раду, а поглавито у заједничком раду околу унапређењења народног и човечанског. Правила су та већином сентенциозна, испречетана многим народним

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBS.BE

пословицама и попуњени примерима из живота чувених радица светских. Апстрактна правила, из којих је већином састављено ово дело, неподесна су за лектуру малене деце с тога, што су овој неразумљиви појмови о издржљивости, срчаности, стрпљивости, издржљивости, смелости, поузданости и других. Мали ће читаоц одмах на првој страни да се срете са „спокојним животом, материјалним благостањем и мирном савешћу“, па ће, не знајући шта је то, вероватно да остави књигу, да ако је паће и прочита ко год, који зна шта је то.

Али ко је прочита, имаће осим користи, што лежи у садржини њезиној, и ту, што ће на правилном језику те књиге да поправи свој, а то је по себи већ голема добит. Професор Дера, написао је своју књигу језиком чистим српским, тако, да се може читати и разумети у свакоме крају нашег народа, — с тога бих желео да се та књижица његова у што већем броју паће међу нама.

У осталом писац је обрадио старински наслов своје књиге, с погледом на материјално а не на физично стање нашег народа, а у садашњим приликама нашим, прече је примењивати га више на физички живот његов, од куда управо и потиче снага и воља за рад, а посредно и оне друштвене врлине, које писац тако речито препоручује. Позната је ствар, да је наш народ свугде нехатан према болестинама својим, и у опште физичким недостатцима својим; да за њих слабо тражи помоћи, ослањајући се искључиво на „Божију помоћ“, а кад је тражи, тражи је онде где је нема и на начин, који је често у опреци с науком о животу. На ову махну народа нашег могао би се најпре и најбоље применити и обрадити наслов његове књижице, а како је то у књизи изостало, знак је, да писац није довољно загледао у народни живот и сазнао његове најпрече потребе, пре но што је пошао да пише књигу „за народ“.

Боље је загледао у тај живот професор Стева Милованов, али га је он видео и проучио само у српским насеобинама Аустрије, а то није доста да му књига буде разумљива сељаку или сељачету у Србији. Све што је у тој књижици, биће овоме стране, неразумљиво: кућа и распоред њезин, живот у тој кући, обичаји становника њезиних — све је то у Србији другачије. Ту нема кућа где су

дозидале штале, нема ту паса по собама, па нема ни нужника крај куће. Опасности за здравље које писац види окодо сељачких кућа, које је он посматрао, нема окодо кућа сељака наших у Србији, али с тога има овде других, које писац очевидно није познавао, кад је писао своју књигу „за народ“ те с тога му књижица може бити само од локалне вредности.

Језик у тој књизи само потврђује ово моје мњење. У Србији нема „аришта“ него „апсана“, и на њима се не „отварижу“ врата, него отварају; нема ту „бирцуза“, од куда ће да појури „групна“ нема ту ни купуса у „кацама“, ни „сламе за огрев“, нема ни „гањева“, ни „шарампова“ (ров) и др. Свега тога има у Бавату и Бачкој, али — „књиге за народ“ не пишу се само за оне крајеве српске, него за све. Без тих дијалектских уметака, књижица би зарад краткоће реченица и простоте стила, била веома подесна лектура за старије ученике.

Осим тога, писац као да је мислио, да књизи „за народ“ није баш од потребе дубља научна основа, а ја мислим, да њојзи треба више него икојој. Не хоћу тиме да му пребацам, што се стручно не спреман за хигијенску, хоће рећи *примењену медицинску науку* дао да обрађује начела здравља у најтежем а то је у популарном облику њезином; свако има права да пише по својој доброј свести и савести, — али писати о ваздуху, а не обзирати се на акт дисања; говорити о потреби чиста ваздуха, а не поменути уплив његов на *опште храњење* организма, не схватити и разложити га као допуну, ја потстак тога храњења — то је, по моме мњењу трошити речи у залуд. „Народ“ пошто дочита књигу до краја, још неће умети да схвати, за што је управо добар тај чист ваздух; он види само, да нечист није добар, па не примајући из практике голему штету његову по здравље, јамачно ће олако прећи преко књижице професора Милованова.

Пре но што препоручим Главном Просв. Савету, да и сам тако учини, навешћу из те књижице један став с тога, што се у њему огледа двоје: 1-во како дијалект промеће озбиљну мисао у смешну, и 2-го, колико је писац пазио на логичан елемент у своме делу. Тај став гласи:

„Вашку ређе трпе наши у соби, ал често је и она заједно с домаћином“.

Већина народа нашег не зна, да је „вашка“ што друго, до неки досадан специјес епизода, који се не може ногом изгурати из собе, — па ће се насмејати кад чита; да је та животиња често „с домаћином у соби“... Другу т. ј. озбиљну страну тога става није ми потребно ни разлагати, јер се и тако јасно огледа у супротним речима „ређе“ и „често“...

Из наведених разлога слободан сам предложити Главном Просветном Савету, да препоручи г. министру просвете књигу дра Ђ. Дере „Помози се сам, помоћ' ће ти и Бог“ за откуп, зарад раздавања старијим ученицима основних школа, — а да му предложи, одбити књигу професора Милованова „Нема здравља без чиста ваздуха“, најпре с тога, што је то хигијенски тема већ опширније прерађена у основној настави нашој, и што та књига ни по садржини ни по језику није удешавана и за народ српски у краљевини.

22 Маја 1887. год.
у Београду.

Повизан

Др Милан Јовановић

Савет је усвојио мишљење г. референта и одлучно: да се књига од професора дра г. Борфа Дере „Помози се сам, помоћ' ће ти и Бог“ може препоручити г. министру за откуп, а да се друга књижица од г. Стеве Милованова „Нема здравља без чиста ваздуха“ не може препоручити за откуп.

Референту је одређен хонорар шесет (60) динара.

V

Продужен је претрес питања о утврђивању наставнога плана за гимназије.

На реду је Земљопис и Историја. Први је предлог изнео г. Љуб. Ковачевић по коме он тражи:

да се овој групи да у целој гимназији 28 часова и да исти буду по разредима распоређени овако: у I. и II. разреду по 4 часа

Земљописа; у III. и IV. разр. по 3 часа за Српску Историју и у V. VI. VII. и VIII. раз. да се учи Општа Историја са 14 часова недељно.

Предлог овај Савет је усвојио.

За овим је дошла на ред Математика (цела група).

Ср. Ј. Стојковић предлаже, да се овој групи да у целој гимназији 39 часова и да буду овако распоређени: I. и II. разреде по 5 часова; III. и IV. раз. по 4 часа; V. и VI. раз. по 6 часова; VII. раз. са 5 и VIII. са 4 часа недељно. Према овоме распореду да се учи у I. и II. раз. Рачуница са 3 и Геометријско Цртање са 2 часа недељно; у III. раз. да се учи Рачуница са 4 часа; у IV. р. Алгебра са 4 часа; у V. и VI. раз. Алгебра са по 3 часа и Геометрија са по 3 часа; у VII. раз. 2 часа Алгебре и 3 Геометрије и у VIII. раз. 4 часа за Геометрију.

Љуба Ковачевић тражи за ову групу 30 часова свега и то 10 за Рачуницу, 10 часова за Алгебру и 10 часова за Геометрију.

Др. Љуб. Недић говори у опште о овоме питању и тражи да се овој групи да у гимназији онолики исти број часова, колики је дат Латинскоме Језику.

Др. Ник. Петровић слаже се са предлогом Љубе Ковачевића.

Потпредседник г. М. Балтровић говори, како се свакојако мора математичкој групи дати више часова, него што је одређен у наставном плану већине.

Пошто су још неколико говорника исказали своје мишљење о овој групи, приступило се гласању. Било је 3 предлога.

I. За 39 часова недељно.

II. За 30 часова недељно.

III. За 40 часова недељно.

Гласање није свршено.

С овим је састанак закључен.

ИЗВЕШТАЈИ

СТАРЕШИНА СРЕДЊИХ ШКОЛА

ЗА ШКОЛСКУ 1886-87. ГОДИНУ

4.

ПРВЕ ВЕОГРАДСКЕ НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ

Господину министру просвете и црквених послова

У смислу расписа министарства од 17. Маја 1880. год. ПБр. 2273 учтиво подносим извештај о школском раду 1886-1887. школске године. —

Наставник *Науке Хришћанске* г. Димитрије Исаковић, предавао је све по наставном плану, који је издало министарство, до почетка Марта т. год. и 3. Априла исте године умро је, замењеника није било, а за испитача одређен је г. Милан Ђуричић предавач II. ниже гимназије, који је свршио испит из исте науке у овом заводу. —

Српски Језик, предавао је г. Милован Р. Маринковић у I. разреду I. одељењу у II. III и IV. разреду по прописаном програму, деца су се служила књигом од Ст. Новаковића и Читанком за средње школе; у I. разреду II. одељења предавао је *Српски Језик* г. Стеван Каћански, по наставном плану, ученици служили се прописаним књигама. —

Историју Срба у III и IV. разреду предавао је подписати по Крстићу а попуђавао дописивањем историских места и важних историских дела по домаћим изворима. —

Немачки Језик у II. III и IV. разреду предавао је г. Стеван Каћански по Трауту и ученици служили се истом књигом.

У I. разреду I. одељења предавао је *Немачки Језик* г. Љубомир Илић по прописаној књизи Буквар од Стеве Поповића а и ученици су се служили истом књигом.

У II. одељењу I. разреда предавао је *Немачки Језик* г. Димитрије Исаковић до његове болести и смрти 3. Априла ове године по истом Буквару, — а после тога г. Љубомир Илић драговољно до испита, те је исти предмет и закључио.

Земљопис у I. II. III и IV. разреду предавао је г. Коста Петровић по књизи В. Карића која је и прописана.

Алгебру у IV. разреду предавао је г. Мијаило Мијаиловић по прописаној књизи од Пејића; исти наставник предавао је и *Аритметику* у I. разреду II. одељења у II. разреду по својој књизи, која је од министарства за средње школе усвојена; а у III. разреду предавао је исти наставник по др. Мочнику. —

Аритметику у I. разреду I. одељења предавао је г. Љубомир Илић по прописаном програму, а ученици служили се књигом г. Мијаила Мијаиловића, усвојеном за средње школе.

Геометријско Цртање предавао је г. Љубомир Илић у I. II и III. разреду по прописаном програму а књизи Фердинанд Хајенк циркел цајхнер; исти наставник предавао је *Планиметрију* у IV. разреду по књизи др. Шпицера и по наставном плану. —

Природне Науке: и то:

Познавање Човека у I. разреду оба одељења;

Ботанику у II. разреду;

Зоологију и Физику у III. разреду;

Хемију и Минералологију у IV. разреду, предавао је г. Миливоје Симић по наставном плану, а ученици служили се процисаним књигама.

Слободноручно Цртање предавао је г. Михаило Борисављевић у I. II. III и IV.

разреду по Хермесовој школи; исти наставник предавао је и *Краснопис* у I и II. разр.
Бр. 235.

13. Јула 1887. г. у Београду.

Директор I. ниже гимназије,
Ј. Миљушкович

5.

НЕГОТИНСКЕ НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ

Господину министру просвете и црквених послова

Према распису г. министра од 17. Маја 1880. год. ПБр. 2273. и позван дужношћу част ми је поднети Вам извештај о раду и стању повереног ми завода за минулу 1886. и 1887. школску годину, служећи се при овом позлу подацима, које сам прибирао у току целе године.

Пре свега изложићу бројно стање ученика ове школе, којих је у овој години било више него у прошлима. Тако:

I.) У почетку школске године уписало се у сва 4 разреда ове школе 139 ђака, и то: 116 ученика и 23 ученице, који је број на поједине разреде био подељен овако:

РАЗРЕД	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	СВЕГА ЂАКА
I-ви	49	9	58
II-ги	27	8	35
III-ћи	22	5	27
IV-ти	18	1	19
СВЕГА	116	23	139

II.) Школску годину довршило је и испите полагало 125 ђака и то:

РАЗРЕД	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	СВЕГА ЂАКА
I-ви	43	9	52
II-ги	27	6	33
III-ћи	18	4	22
IV-ти	17	1	18
СВЕГА	105	20	125

Према горњим бројевима напустило је ову школу из разних узрока 14 ђака (11 ученика и 3 ученице). Од њих 5-ро (2 ученика и 3 ученице) прешло је у друге заводе због селидбе или премештаја својих старијих, 3-ица (2 из III, 1 из IV. раз.) су искључени у току године а 6-рица (5 из I, 1 из III. раз.) су које због сиромаштине, које због слабости из школе изишли.

III.) Од 125 ђака који су школу довршили и испите полагали према показаноме успеху:

	У I. раз.			У II. раз.			У III. раз.			У IV. раз.			У свима разр.		
	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	ЂАКА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	ЂАКА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	ЂАКА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	ЂАКА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	ЂАКА
Прелазе у старије разреде	21	6	27	15	3	18	6	3	9	6	1	7	48	13	61
Понављају испите	10	—	10	7	3	10	5	1	6	6	—	6	28	4	32
Понављају разред	11	3	14	5	—	5	7	—	7	5	—	5	28	3	31
Отпуштају се као неспособни за учење	1	—	1	—	—	∞	—	—	∞	—	—	∞	1	∞	1
СКУПА	43	9	52	27	6	33	18	4	22	17	1	18	105	20	125

IV.) За одличан или врло добар успех у науци и примерно или врло добро владање, награђено је књигама 12 ђака и то :

РАЗРЕД	УЧЕНИКА	УЧЕНИЦА	СВЕГА ЂАКА
I-ви	2	2	4
II-ги	1	2	3
III-ћи	2	1	3
IV-ти	2	—	2
СВЕГА	7	5	12

V.) Осим 2 ученика I раз. који су се само уписали и по упису одмах школу оставили, сви су други оцењени из владања, како они који су школску годину довршили, тако и они који су у течају године из овог завода отишли. По владању дакле, било је ђака, који су имали оцене:

РАЗРЕД	ПРИ- МЕРНЕ	ВРЛО ДОБРЕ	ДОБРЕ	ЛОШЕ	ИЗНАЈ	СВЕГА
I-ви	28	17	10	1	8	56
II-ги	19	10	4	2	8	35
III-ћи	14	4	6	1	2	27
IV-ти	12	3	2	1	1	19
СКУПА	73	34	22	5	3	137

VI.) И из похођења школе и цркве добили су сви ђаци овог завода (осим горње 2-ице) оцене и то овакве:

РАЗРЕД	ПО- ХВАЛНЕ	МАЂАРИНЕ	ПРИ- ЛичНЕ	НЕ- МАЂАРИНЕ	СВЕГА
I-ви	53	1	2	—	56
II-ги	25	7	2	1	35
III-ћи	21	5	1	—	27
IV-ти	11	4	4	—	19
СКУПА	110	17	9	1	137

VII.) Из горњих података види се, да је напредак ученика овога завода за прошлу годину, просечно узев, био добар, пошто без мало, половина ђака на чисто прелази у ста-

рије разреде. Овакав успех не би могао да задовољи и најобичнија очекивања од једног угледнијег завода у редовним приликама. Но кад се узме у обзир: да је у претпрошлој школској години због ратних прилика рађено у овоме заводу само $6\frac{1}{2}$ месеци, да су деца преведена у старије разреде без испита и по годишњим резултатима — када је више њих могло прећи у старије разреде са потпуно недовољном спремом, — најзад да је и у минулој школској години рађено скоро 2 месеца мање него у редовним приликама; — онда ће се моћи да објасни успех, који је у таквим приликама постигнут. Што је и оволико урађено ваља уписати у заслугу доброј вољи и необичном заузимању свију наставника поверене ми школе, који својега труда нису жалили и од којих гдекоји узимали су често и ванредне часове само да би више наставнога материјала разрадили и са ђацима бољи успех постигли.

VIII.) Завршујући говор о ученицима обраћам пажњу г. министра на податке о владању и прилежњу ученика ове школе. Из прегледа под V. и VI. види се, да су се готово сви ученици и владали и школу походили како се пожелети може, — дакле да је у заводу било добре дисциплине. Строжије казне примењене на неколицину ученика за веће иступе и већином у почетку школске године, упливисале су веома на остале ђаке, који су се брижљиво чували крупнијих погрешака. С тога је и број оних, који су саветом кажњавани, врло незнатан.

И у овој школској години предавања су држана по «наставним програмима за више и ниже гимназије и реалке» и са одређеним бројем часова за поједине предмете. Наставничко особље у овом заводу, било је потпуно заступљено, како за научне предмете, тако и за све вештине које се предају у нижој гимназији. Из поднесеног „Записника“ изволеће г. министар видети: каквим

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сугубе школским књигама ђаци служили, кад је који предмет завршен, да ли је по програму разрађен сав научни материјал — и ако није који су узроци била томе на путу, —, је ли предмет диктован, по коме писцу, каква је потреба изазвала диктовање и др.

Према прописаним правилима и утврђеном реду, давани су ђацима уредно писмени задаци у школи, које су дотични наставници поправљали и оцењивали. Само за двомесечје Мај-Јун нису редовно давани е тога, што су наставници дотичних предмета желели, да им ни 1 час за извршење програма не пропадне. Исто тако редовно су ђаци из сваког предмета за свако двомесечје испитивани бар по један пут и оцене добијали, што се може видети у главној књизи.

Наставник природних наука излазио је неколико пута са ђацима II, III и IV. разреда у ескурзије, из Физике и Хемије чинио је са њима у дотичним кабинетима потребне опите.

Као што сам у месечним извештајима по дужности јављао госп. министру и овде напомињем, да су (с једним изузетком) сви наставници врло уредно долазили на своје часове. Тако исто и дужности разредних старешина вршене су у овоме заводу врло тачно и у свему сходно правилима за тај рад прописаним. Осим два наставника, који су по дозволи министарској на 15 и 20 дана у почетку школске године одсуствовали, остали су били целе године овде у месту и увек здрави, те и са тога у предавањима није бивало никаква прекида. И ђаци ове школе стајали су са здрављем увек добро; осим обичних лакших болести ни једно дете није страдало од какве дуже, озбиљније болести, нити је које умрло.

Кабинети физички и хемијски знатно су обogaђени у прошлој години поклоном из министарства. И у књижници било је доста приновака такође поклоном из министарства. Како књижница тако и све збирке по кабинетима налазе се у стању добро уређеном. Овде ми је част напоменути, да је за минулу годину — као свршетак петогођа — сва имаовина ове школе поново инвентарисана по пропису у 8 разних записника — инвентара — и од сваког по 1 комад послат је Главној Контроли на употребу.

Школска је зграда својина овдашње општине и потпуно одговара потребама овог завода. Општина је оправља и на ту цељ даје доста жртава. За време овогодишњег одмора чине се на њој и у њој радикалне оправке, које ће општину стати преко 1000 динара. Тако исто у прошлој години општина је снабдела овај завод свима справама за гимнастику, потрошивши на њих 330 динара, те је тиме подмирила једну врло осетну потребу, која ће бити од неоцењене користи по здравље ученика ове школе.

Од нове школске године, школа ова почеће се служити новим скамијама, које су у Београду израђене и које јој је (на број 50 ком.) министарство поклонило.

Молим г. Министра да и овом приликом изволи примити израз мога одличнога поштовања.

Бр. 184.

16. Јула 1887. год.

у Неготину.

Директор

неготинске ниже гимназије,

Сим. Ј. Ћимвић

6.

ВАЉЕВСКЕ НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ

Господину министру просвете и црквених послова

Управа ниже гимназије ваљевске учтиво подноси г. министру свој извештај о раду и стању школе ове у 1886-87. школској години.

Број уписаних ученика и ученица, њихов успех у опште, из свију предмета, и посебице, из појединих предмета, њихово владање и похођење школе, лепо се види из овог табличног прегледа:

БРОЈ		ОПШТИ ПРЕГЛЕД ПО РАЗРЕДИМА							С В Е Г А	
		IV. P.		III. P.		II. P.		I. P.		
		МУШКИХ	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ		
У Ч Е Н И К А										
1	Уписало се почетком и течајем год.	20	26	4	38	6	76	10	180	
	Оставило школу течајем године . . .	—	3	—	5	—	13	—	21	
	Одступило од испита	—	1	—	2	—	10	—	13	
	Изашло на годишње испите	20	22	4	31	6	53	10	146	
	Прешло на чисто у старије разреде	12	8	1	11	—	17	3	52	
	Понављају испите из предмета . . .	5	11	2	11	3	15	6	53	
	Понављају разред	2	3	—	9	3	16	1	34	
	Отпуштени као неспособни за школу	1	—	1	—	—	5	—	7	
	Било одличних	2	—	—	—	—	1	—	3	
	„ врло добрих	3	4	—	4	—	6	1	18	
2	„ добрих	12	16	3	18	3	25	8	85	
	„ слабих	3	3	1	13	—	21	1	42	
	„ рђавих	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Владали се примерно	14	11	2	10	5	17	6	65	
3	„ „ врло добро	4	4	—	9	1	19	2	39	
	„ „ добро	2	1	2	10	—	7	2	24	
	„ „ лоше	—	6	—	2	—	10	—	18	
4	Походили школу похвално	12	7	2	10	2	18	5	56	
	„ „ марљиво	4	4	1	4	3	13	3	32	
	„ „ прилично	4	7	1	11	1	10	2	36	
	„ „ немарљиво	—	4	—	6	—	12	—	22	
5	Имају мање од 10 неоправ. изостан.	16	11	3	13	5	34	6	88	
	„ преко 10 неоправданих . . .	4	11	1	18	1	19	4	58	
6	Понављају испите из српског језика	—	6	—	2	—	6	—	14	
	„ „ „ немач. „	—	1	—	6	1	4	—	12	
	„ „ „ земљописа . . .	—	—	—	4	—	5	—	9	
	„ „ „ историје срба	3	4	—	—	—	—	—	7	
	„ „ „ математике . . .	2	1	—	3	—	2	—	8	
	„ „ „ геомет. с црт.	1	—	1	1	1	4	5	13	
	„ „ „ физике	—	2	1	—	—	—	—	3	
	„ „ „ јестаственице.	—	4	1	2	—	1	2	10	

БРОЈ	УСПЕХ УЧЕНИКА	IV. РАЗРЕД					III. РАЗРЕД				II. РАЗРЕД				I. РАЗРЕД						
		ОДЛИЧАН	ВР. ДОБАР	ДОБАР	СЛАБ	РЕЉАВ	ОДЛИЧАН	ВР. ДОБАР	ДОБАР	СЛАБ	РЕЉАВ	ОДЛИЧАН	ВР. ДОБАР	ДОБАР	СЛАБ	РЕЉАВ	ОДЛИЧАН	ВР. ДОБАР	ДОБАР	СЛАБ	РЕЉАВ
7	Из науке хришћан.	5	7	8	—	—	4	12	—	—	3	17	15	2	—	2	25	31	5	—	—
	„ српског језика .	2	4	13	1	—	3	13	10	—	1	6	19	11	—	2	8	25	28	—	—
	„ земљописа . . .	2	3	14	1	—	3	23	—	—	1	4	25	7	—	2	7	32	22	—	—
	„ математике . . .	—	2	13	5	—	5	18	3	—	—	4	21	12	—	—	8	40	15	—	—
	„ геометр. с црт. .	1	3	14	2	—	5	19	2	—	—	5	19	13	—	1	7	33	22	—	—
	„ јестаственице . .	1	9	10	—	—	7	15	4	—	—	6	24	7	—	2	12	29	19	1	—
	„ историје Срба .	3	4	9	4	—	4	15	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	„ хемије	2	4	13	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	„ физике	—	—	—	—	—	1	3	19	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	„ лепописа	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	17	17	1	—	4	14	40	5	—
	„ дисциплин. уредбе	3	10	6	—	1	—	8	11	3	—	7	10	12	2	—	10	23	28	2	—
„ тел. и вој. вежб.	4	13	3	—	—	—	15	7	—	—	2	16	13	—	—	4	23	26	—	—	
„ женски рад	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	4	2	—	—	—	6	3	1	—	

Испитивање је трајало код сваког ученика :

Из Науке Хришћанске по $4\frac{1}{2}$ минута, из Српског Језика $7\frac{1}{4}$, из Немачког Језика 7, из Земљописа $5\frac{3}{4}$, из Историје Срба $8\frac{1}{4}$, из Алгебре $10\frac{1}{2}$, из Геометрије $10\frac{1}{2}$, из Рачуна $7\frac{1}{4}$, Геометријског цртања $4\frac{1}{2}$, из Минералогije $8\frac{1}{4}$ из Хемије 9, из Зоологије 8, из Ботанике 5, из Познавања Човека $3\frac{1}{2}$ и из Физике $9\frac{1}{2}$ минута.

По правилима о цењењу владања, казне ученикове, утичу на ту оцену па ма казна била и због неоправданих изостанака. Кад се то узме у обзир и погледа у овој табели на владање и похођење школе, онда се може рећи да је то обоје, према броју ученика, врло добро, а успех ученика у опште узевши, само је добар.

Овакво владање и овакво похођење школе, требало би да покажу успех бољи него што је овај у табели.

Узрок овом мање извршеном успеху у овој школској години, објашњава се тиме, што је прошла 1885-6 школска година знатно поремећена ратним приликама, које су

онда на дуже време одазвале наставнике на војне дужности, и превеле ученике у старије разреде по годишњим оценама, без испита. Због три пута прекиданог и настављаног рада у тој школској години, нису могли ученици научити се као и у редовним приликама и доћи довољно спремни у старије разреде. Та недовољна спремност из прошле године пала је на терет овој школској години, која за ученике ни наставнике такође није била редовна, јер јој је, да би се накнадила дангуба лањска, од њеног законитог течаја — члан 18 и 24. закона о устројству гимназија — одузето на рачун прошле године један и по месец дана. С тога су предавања у овој години почела овде 16. Октобра, по наређењу г. министра просвете ЦБр. 3585 од 29. Априла 1886. године.

У овако скраћеном течају овогодишњег рада наставнога, многи предмети једва су обделани у ширини наставних програма пред саме испите годишње. У таквом случају нису се могли ти предмети поновити ни у најглавнијим деловима њиховим. Тај недостатак у наставном раду, разуме се, морали

су ученици знатно осетити на годишњим испитима. Тако овогодишњем течају школском у ваљевској нижој гимназији, спољашним узроком одузето време, нису могли потпуно накнадити ни наставници брижљивим радом својим, ни мање развијени ученици напрегнутом журбом својом.

Мањем овогодишњем успеху дакле, узрок су: лањски тропутни поремећај наставе, који је без испита увео ученике у старије разреде, и овогодишњи скраћен течај наставном раду.

Сем ова два узрока, управа ове школе веома је наклоњена веровати, да би успех, ма и мањи био, него у редовним годинама, где се настава обделава целог законом прописаног течаја, ипак био колико толико бољи, да су разредне старешине, по члану 11. правила о разредним старешинама, „налазиле се између часова код својих ученика.“ Што то старешине нису ове године чиниле, познато је г. министру из њихових разлога, који су му поднети уз писмо гимназије од 22. Децембра Бр. 417, и које он из својих назора није узео у поступак.

Но поред све своје наклоности у тако веровање, она овде, неприсутност разредних старешина код ученика између часова, неможе да уброји у трећи узрок овогодишњем мањем успеху. Не може из овог разлога:

Београдска гимназија, где се предпоставља, да су разредне старешине вршиле тачно своју дужност, од 77 уписаних ученика у I. разреду извела је њих 57 на годишње испите, па је од њих прешло на чисто у старије разреде 17, остало да понове испите из појединих предмета 19, понављају разред 11, а отпуштају се као неспособни за науку 10, док овде, од 86 уписаних, први разред извео је 63 на годишње испите, па од њих 20 прелазе на чисто у старији разред, 21 понављају испите из појединих предмета, 17 понављају разред,

а отпуштају се као неспособни 5. Док је разлика успеха на страни ваљевског I. разреда, дотле је разлика у радном времену на страни београдског I. разреда. Тамо је овогодишњи рад отпочет 10. Септембра, овде 16. Октобра.

И ма да је један г. министров изасланик, при прегледу ове школе, приметио, да овдашњи наставници строго оцењују ученике, и да би овдашњи слаби ученици добили на другом месту и врло добре оцене, ипак, ова једноликост овогодишњег успеха у I. разреду овде и у Београду недозвољава управу да им што стави на терет успеху, сем она прва два узрока, који ће ове године донети истоветне последице у свима школама, које су лање ратне прилике реметиле у наставном раду. Боље може бити само онде, где је и од наведених овде двају узрока отпао један.

За одлично и врло добро учење и примерно владање награђени су 20 ученика и једна ученица. Ученици су добили у награду I. књигу Вукових дјела у лепом повезу, а ученица, у недостатку књиге похвални лист.

Предмети су предавани по ручним књигама које је Просветни Савет прегледао и г. министар просвете усвојио. Предавања су обављена у ширини наставних програма. Једино војено дисциплинска уредба, није обделана у прописаном обиму. Но то није ни могло бити ове године, почем је то нов предмет и тек пре три-четири месеца уведен у гимназије. Из мало предмета предавања су довршена почетком, половином и крајем Априла, из више, половином и крајем Маја, а из Физике и Хемије, још са умноженим по једним часом недељно од почетка Маја, предавања су једва довршена пред саме испите. Према томе и понављање важнијих делова из појединих предмета

обављало се где је за то достало времена, а где није, остало се без понављања.

У допуну наставних програма дописано је ручним књигама:

За српски језик у I. разреду 2—3 табака.

За немачки језик по два табака на раз.

За космографију четири табака.

За минералогiju три и по табака.

За геометрију око осам табака.

За историју Срба по пет табака на раз.

За физику пет до шест табака.

За хемију седам табака.

Седам наставника и једна наставница, радило је ове године у овој школи на обучавању и васпитању ученика. Изостанака наставничких од часова предавања тако је мало, да их не треба ни наводити, тим мање, што су учињени по неодрживој домаћој потреби, мало трајној слабости, или због вештачења код суда. Само наставник природних наука боловао је 15 дана а наставник немачког језика по одобрењу г. министра просвете осуствовао је три дана.

Одсутни наставници по могућству су замењивани на часовима или ученици отпуштани кући.

Школски задаци из предмета за које су они прописани, давати су уредно и по прегледу и поправкама учињеним враћани ученицима.

Принова у збирци јестаственичкој и књижици школској, тако је мало бројна, да три-четири књиге, што су до сад ушле оне

у књижицу и оне три-четири биљке, што их је наставник јестаственице унео у збирку, не треба овде ни наводити. Оне ће се поменути у извештају кад се имадне о чему вишебројнијем да јави.

Тако стоји с обновом, што неке наручене књиге и учила још нису стигле школи и што наставник природних наука, ове скраћене школске године, није могао више пута излазити у школске околине и више времена у њима провести; а и његова петнаестодневна болест томе раду, нешто је времена одузела. Иначе збирке школске малочим оскудевају.

Од дневних и повремених листова школа је примила ове године само Просветни Гласник и Српске Новине.

Зграда школска са свим је исправна за отпочетак нове школске године. Седишта ученичка старог су кроја и доста трошна, па ће се, по изјави општинског председника, почети обнављати седиштима новог кроја.

Очекује се на обећано отварање петог разреда, па да се од једном учини већа нарудбина клуна новог система.

Бр. 237.

15. Јула 1887. године
у Ваљеву.

Директор
ваљевске ниже гимназије

М. ОБРАДОВИЋ.
професор.

7.

БРАГУЈЕВАЧКЕ ГИМНАЗИЈЕ

Господину Министру Просвете и Црквених Послова

Подносећи извештај о крагујевачкој гимназији за 1886-87. школску годину, част ми је да сврнем пажњу господину министру: на незгоде са којима су се борили предавачи савлађујући тешки посао наставе; на поделу предмета, као услов наставничког личног усавршавања и ученичког стварнијег напредовања; на ђачки напредак, као резултат тога усилжавања; на књижицу и учила, као на средства, којима се оживљују методи стварним научним изворима; и на школску зграду, као хигијенски услов за физично и морално васпитавање ученика.

а) Две не редовне школске године, поколебале су јако ученичку дисциплину у нашој гимназији. Многобројни ђачки изгреди, као последице ненормалних прилика, забринули су професорски збор и изазвали га ове школске године на озбиљније мере против свега што каља име заводу. Изостајању са часова стало се на пут одређивањем максимума (50) неоправданих изостанака, преко којих неуредни ученици беху изгнани из школе с правом на испит, учинили толики број у једном или више месеца. Зарад брижљивије дневне и месечне контроле рада и школског похођења, одбачени су дотле у употреби засебни наставнички каталози, а разредни заведени. Дежурноме професору, који је свога дана мотрио на ђачко понашање, дато је право разредног старешине и тим ојачан ауторитет наставницима, који не предају у вишим или нижим разредима; а с правом стављена му је дужност, да рано долази у школу. Да би ова регула имала и васпитни значај, разредне старешине брижљиво су мотриле на своје разреде и споразумевале се с другим наставницима о напретку или наплатку ученика. Директору и

професорском савету остало је да осетнијом мером казне значајније погрешке. Казни с почетка чешће постале су ређе исто онако, као и ученичке погрешке. По значају кривице овако су текле саветске одлуке: један изгнан из свију завода на свагда, због лажне сведочења; седморица с правом на полагање испита, (тројица због неуљудног понашања према наставницима, а четворица зарад великог броја неоправданих изостанака). Тридесет и осам, казнио је савет затвором за разне кривице, као због одласка у кафану, безобразних речи, боја, упорства, лова и изостајања из школе. Доста су их казнили директор и разредне старешине за мањи број изостанака и омање кривице.

Како се постепено и полагаано користоваху ученици науком најбоље може да покаже број благодеејања појединих месеца. У почетку године (у Новембру и Децембру) било их је 15 са укупном месечном наградом од 258 динара. У Јануару и Фебруару број је сиао на 5, а благодеејање на 95 динара. После опет отпоче напредовање. У Марту и Априлу било је 8 редовних и 3 нередовна, што као Старо-Србијанци уживаху страначку помоћ из партије државног благодеејања. Сума месечног издавања благодеејања била је у Марту 185, у Априлу 192,50 дин. У Мају било је 11 редовних и 3 нередовна, у Јуну 13 редовних и 3 нередовна. Издаци првог месеца беху 258, а другог 315 динара.

б) Осем досад поменутих незгода са којима су се морали да боре наставници као са тежбама које спречују наставу, на реду је да поменем њихну оптерећеност великим бројем часова и предмета (минимум је 18 а максимум 21 час). Томе је узрок мали

број професорског особља, а последица цепање једних предмета на неколике наставнике. Да то не снажи личну способност предавача, а не доноси добра ни настави, поред све воље и заузетости наставничке, о томе не треба да говорим. Само ћу још поменути, да је цепање предмета ове године ослабљено променом наставничког особља. То и кратка школска година, на сваки начин и јесу главни узроци, што многи предавачи не могуше да сврше предавања по програмима, поред свега уложеног труда. Редови које ниже бележим наказаше: колико је наставника предавало који предмет, да ли су га свршили или не, и колико нису.

Српски Језик у нижим разредима предаваху три наставника. Овој незгодној подели предмета у толико је помоћено, што се предавачи тачно придржаваху преписаног програма. У првом разреду још више би се могло успети, кад би ученици спремији долазили из основне школе, и удесили се нарочити учебници. Тако би ђак дома могао да примењује у школи стечено знање, док је овако упућен само на говор наставника, те му је у толико теже, што прве године мора да се навикава и са методом гимназијских предавања разних предмета и наставника.

Колико може да учини добра школска књига, доказује напредак ученички из *Српског* и *Словенског Језика* у старијим разредима, у којима је свршено по пропису. Мислим да би се још и више могло да уради, кад би се теоријска настава, обележена програмом и књигом, заменила практичнијом применом изучавања закона Српског Језика.

Немачки Језик предаваху два наставника, један у нижим, други у вишим разредима. Напредак у нижим разредима с почетка беше успорен променом наставника, али је брижљивим трудом новог предавача постигнуто, што је програмом намењено. Наставник тога предмета у вишим разредима

морао је да се бори са неспремним ученицима, који из нижих гимназија ступише у V. разред. Прешао је програмом намењену грађу IV-ом разреду; у V-ом свршио је теоријски део, а од практичних вежбања преведено је из читанке Св. Вуловића: „Леонида код Термопила, „Обичаји, вера и установе старих Словена“; а са немачког на српски из Мајзнерове читанке од 1 — 73 стр; — у VI-ом разреду такође је савладан теоријски део, а практична вежбања вршена су по читанци Јована Живановића са српског на немачки, а са немачког на српски из познате књиге: *Otto Lange's Deutsches Lesebuch* стр. 1 — 68.

Недовољно време од *три* године одређено настави *Француског Језика* у вишим разредима, још је више оштећено већ поменути приликама. Имајући пред собом одређени број месеца, предавач Француског Језика похитао је да сврши оно што је програмом као главно намењено, остављајући детаљније и практичније извођење лекције другој потпунијој години. У V-ом разреду ученици су се служили Граматиком Шарла Арена, са допунама и исправком текста. То исто може се рећи и о VI-ом и о VII-ом разреду у којима се ђаци још служажу Граматиком Ж. Недељковића, а за преводе с српског на француски и обратно Вуловићевом и Ановом француском читанком. Због узрока које горе поменух и што је испит из француског језика био у Мају, ради наставничког одласка у ревизију, ученици се нису могли довољно већати у конверзацији.

Што поменух за француски, важи и за *латински језик* коме је као и француском прека потреба да добије већи број година и часова. Наставничко је лично увођење, да је немогућно темељно изучити *Синтаксу* за годину дана, као што је сада прописано програмом. Удешавајући предавања према краткоћи времена и ученичкој спреми, на-

ставник је свршио све, што је у целини намењено појединим разредима. Бачке ручне књиге беху Туроманова Граматика и Лекићева читанка, а зарад практичне примене граматичких и синтактичких закона, и зарад вежбања у превођењу, преведене су све биографије *Корнелија Нешоса*.

Општу Историју предавала су два предавача, један у V-ом и VI-ом, други у VII-ом разреду. Овај је предмет тако подељен једно што је наставник VII-ог разреда дотле довео своје ђаке, предајући им од VI-ог разреда, а друго, што је мали број наставничког особља диктовао да тако буде. У V-ом и VI-ом разреду служили су се ученици при предавањима Бошковићевом, Зечевићевом и Историјом Иловајскога. Наставник је у VI. разреду свршио цео средњи век, а у V-ом доспео до *прошасте римске републике* закључно. Предавач Историје у VII-ом разреду, прешао је све програмом намењено до 1848. Ученици су се служили Иловајским са допунама.

Професору *Српске Историје* поред кратке године сметало је у школском пословању заступништво директора до 10. Јануара. Због тога је застао у IV-ом разреду на *султанским хаџишерифима*, а у III-ем последња му је лекција била о *владавини цара Душана*.

Вероучитељ свршио је предавања по програмима у свима разредима.

Предавач *српске литературе* у недостатку добре ручне књиге служио се својим изводом за *литерарне облике*, састављеним по делима признатих модерних књижевника. Није могао да пређе одељак о *стилу*. За *старију српску литературу* употребио је значајније чланке наше књижевности, а користовао се и књигом Ст. Новаковића, допуњујући је по где где. Због краткоће времена прешао је дубровачку књижевност у три лекције. Тај одељак није могао свршити ни дане, зато је ове године њиме отпочео

своја предавања у VII-ом разреду. Своје лекције о томе и о другим партијама *новије књижевности* удешавао је према најбољим савременим изворима и чланцима. Није могао да сврши књижевност српског романа, српске журналистике и хрватску литературу.

И *Географију* предаваху два предавача, један у I-ом и IV-ом, а други у II-ом и III-ем разреду. У првом разреду наставник није могао да пређе „*додатак*“, у коме је помен важнијим покрајинама и државама у појединим деловима света и главнија места. У II-ом и III-ем свршио је све по програму. Част ми је узгред да поменем, да би географско знање могло бити стварније, кад би учебници удешени били са картама и географским сликама, према савременој потреби науке.

Рачун беше поверен тројци наставника, од којих у I-ом разреду беху двојица, трећи у II-ом и III-ем. У оба одељења I-ог разреда свршено је све по пропису, у II-ом наставник није могао предавати рачунску радњу о садржиоцу, разлагање бројева на просте чиниоце, истраживање највеће заједничке мере и најмањег заједничког садржиоца, у III-ћем разреду верижно правило.

Алгебру и Геометрију у нижим и вишим разредима предаваху два наставника. У IV. разреду професор није могао да сврши *алгебарске* особине целих бројева и десетне разлике, у колико су у вези с њима; а из *геометрије* одељак III-ћи тачку 2. и 3. Наставник Алгебре и Геометрије у вишим разредима свршио је све по пропису.

Из *Познавања Човека* у I-ом разреду, *Ботанике* у II-ом и Биологије у VII-ом, прешао је предавач све по програму. То исто може се рећи и о Зоологији у III-ем разреду до кола зглавкара и Зоологији у VII-ом до кола црва, одакле је кратко прелазило и у једном и у другом разреду, за-

државајући се на карактеристичнијим знацима појединих врста.

Због тога што Хемију са Минералогијом и Геологијом предаваху два наставника, који настављаху радове један другог, а између њих беше прекид у предавањима више од месец дана, ове науке нису свршене по пропису. Геологију у VII-ом разреду, прешао је предавач кратко, држећи се програма а служећи као ручном књигом др. Холштетера и Вшинга *Laitfaden der Mineralogie und Geologie für die oberen klassen an Mittelschulen etc.*, и Минералогијом др. Јосифа Панчића. Ученици су водили белешке на часовима. Из Хемије у V-ом разреду није могао прећи Гликоside, етарска уља и смоле, алкалоиде, животињске материје и састојке животињског тела. И овде су се ђаци служили белешкама и Хемијом М. Петровића. Из тога предмета у IV-ом разреду није могао да сврши о металима, посебни и

општи одељак, а из *Минерологије* остало му је недовршено: о камењу, металним минералима, органогеним минералима, опис главних стена и распоред минерала и стена у природи.

Наставник *Физике* свршио је у VII-ом разреду све по пропису, у VI-ом није могао да пређе о магнетизму и електрицитету, у V-ом о акустици, у III-ем о акустици и оптици.

Геометријско Цртање беше поверено двојници наставника, и обојица су свршила предавања по пропису.

Цртање слободном руком и Краснопис остављени су једном учитељу, који је по програмима свршио своје вештачке послове.

в) Резултат укупног наставничког рада 1886-87 год., као доказ корисно савладаног посла, може да покаже табеларни преглед годишњег ученичког напретка, који ниже стављам.

РАЗРЕД	УПИСАЛО СЕ	НАПУСТИЛО ШКОЛУ	ОТИШЛО У ДРУГИ ЗАВОД	ИСКЉУЧЕНО С ПРАВОМ НА ИСПИТ	ИСКЉУЧЕН НА СВАГДА	ДОШЛО НА ИСПИТ	ПРЕШЛО У СТАРИЈИ РАЗРЕД	ПОНАВЉА РАЗРЕД	ПОПРАВЉА ОЦЕНЕ	ГУБИ ПРАВО НА ШКОЛУ	ПРИВАТНО ПОЛАЖУ	Примедба
VI.	46	2	—	3	—	43	28	5	10	—	1	1 због болести прекинуо полагање испита 1 умро и 1 због болести прекинуо испит
V.	89	8	9	—	1	71	33	17	19	1	1	
IV.	60	1	4	—	—	53	33	3	17	—	—	
III.	71	—	2	1	—	68	24	21	21	2	—	два нису дошла на испит
II.	76	2	—	2	—	72	40	6	24	2	—	
I.	135	7	1	1	—	125	48	33	41	3	—	

Испит зрелости полагао је 25 ученика, 1 је одбијен на три месеца, а 24 положило, што је већ познато г. министру.

г) Зарад личног унапређивања наставника и околине, под управом гимназије налази се *Крагујевачка народна библиотека*, која броји до 5328 дела. Од три хиљаде динара, одређених на набавку књига и учила за поједине науке, утрошено је до сада 650 дин., и нова наруџбина предузета. Библиотечка комисија била би још усталачнија око

овога посла, да услед преноса библиотеке из једне зграде у другу и новог прегледа књига, није се морало застати са набавкама.

Кабинети: физички, природњачки, хемијски, математички, географско-историјски доста су у повољном стању, али желети је да буду и бољи. До сада је чињена уштеда у набавкама учила, јер кабинети не имађаху локала за чување и онога, што су већ имали. Смештени у једну мрачну, влажну и скоро пропалу кућу поред старе гимназије, не беху

од корисне употребе ни наставницима, па ни ученицима. Пренети у нову школску зграду, добили су сваки посебице не само довољне ширине, но и места, која им по захтевима науке и природе посла припадају. Тако је створена могућност и за њихно богаћење.

д) Крагујевачка гимназија и ове школске године држала је своја предавања у старој опалој гимназијској згради. Због недовољне светлости и влаге, а и због тескобе, на ђацима се појављиваху разне болести, а понајвише окобоља и шкрофуле. И једној и другој, осем узрока у заводу, треба тражити основу у сиромаштини, ради које су приморани ученици да се слабо хране, и да живе по мрачним и нездравим становима. Да се не би на рачун болести одомаћило притворство, ученици су упућивани на лекарску помоћ и уредне сведоцбе за дуже и теже болести, а за лакше на сигурна уверења родитеља или газде од куће. Да би се стало на пут незгоди, што са slabим телом руши и духовну снагу ученика, управа завода радила је, да се школа што пре и сели у нову зграду, у коју се у Новембру није могло ући, што не беху још неколике доправке извршене, а нарочито нужници. Да би тај посао што пре био свршен, тражена је и добијена дозвола од г. министра, да се уселе кабинети, народна библиотека, стара архива, тако да се од 1. Маја, кад је одређено било време предаје, преседе и учионице. Али поред све добре воље, гимназија ни до данас није пресељена, што нужници нису готови, који се истом доправљају. Тако ће можда проћи пуна година како школа стоји неупотребљена.

Да би пресељавање из старе у нову гимназијску зграду имало не само локалног, но и народног просветног значаја, колегија кра-

гујевачке гимназије одлучила је, да тај третман обележи као прославу *шездесетогодишњице* овога најстаријег средњешколског завода у краљевини. У тој цели, и да би прослава што значајнија била, позвана је на суделовање и материјално помагање и крагујевачка општина, која се не само одазвала, но је одлучила дати на рачун тога 300 динара, ако прослава буде имала обичан значај, а 500 ако би је својом високом посетом удостојило *Његово Краљевско Величанство*. После тога, са обе стране одређена су по четири одборника, који очекују да се одреди време предаје зграде, па према томе да приступе претходној спреми око прославе, која ће решити и значај саме свечаности.

Част ми је још да констатујем, да је на молбу управе завода окружни начелник подејствовао у округу, те је одређена сума од 8000 динара за набавку нових скамија за нову школу и комисија већ донела нацрт, план и предрачун прављења. Тако се само очекују новац и одобрење, па да се стари првобитни намештај крагујевачке гимназије замени новим, према хигијенским прописима и сувременим васпитним назорима. Али тим све није учињено. Голема зграда крагујевачке гимназије, осем народне потпоре захтева ради своје скромне декорације и потребних набавака и потпору државе, јер је премалена партија досад. гимназијског буџета одређена на то име.

Бр. 345

25 Јула 1887 г.

у Крагујевцу.

Директор
крагујевачке гимназије
Дим. С. Јовановић

8.

ШАВАЧКЕ НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ

Господину Министру Просвете и Црквених Послова

Према распису господина министра просвете од 17. Маја 1880 г. ПБр. 2.273., част ми је поднети господину министру просвете извештај, о школском раду у шабачкој нижој гимназији за школску 1886/7 годину.

Сви предмети предавани су по наставном плану и прописаним програмима од 25. Јануара 1882 г. ПБр. 412, и сходно распису господина министра просвете од 3. Октобра 1886 г. ПБр. 10.192.

Предмети предавани су по учебницима и свршавани:

1. *Наука хришћанска*. У свима разредима предавано по штампаним учебницима, колико је прописано у програму; само у IV. разреду заостао је незнатан део не-свршен, једно зато, што су у овој школској години доцније почела предавања, друго зато, што је пређашњи вероучитељ покојни Дим. Трифуновић доста боловао, те се предмет није могао подпуно довршити. У свима разредима свршена су предавања крајем месеца Маја.

2. *Српски језик*. У I. разреду оба одељења, предавано по граматичи од Ст. Новаковића, с неким незнатним додатком, што се тражи по програму а налази се у учебнику. Предавање трајало до краја школске године. Задаци рађени као што је прописано. У II. разреду, предавано по Ст. Новаковићу; предавање трајало до краја месеца Маја. Задаци рађени у школи као што је прописано. У III. разреду, предавано по Ст. Новаковићу, предмет овај није се могао подпуно довршити, што је у овом разреду и сувише нагомиланог материјала и што су предавања доцније одпочета. У IV. разреду синтакса, предавано по Ст. Новаковићу; предавање у оба ова разреда

трајала до краја школске године. У IV. разреду предмет је потпуно довршен, а што је у III. раз. остало недовршено, свршиће се у идућој школској години у IV. разреду. Задаци су рађени као што је прописано.

3. *Немачки језик*. У I. и II. разреду оба одељења предавано по Трауту; предавање трајало до краја школске године. Задаци су рађени у школи као што је прописано; у II. разреду остала недовршена три задатка, што ће се довршити у идућој школској години.

У III. разреду, предавано по Трауту; предавање довршено крајем школске године. Задаци рађени у школи као што је прописано. У IV. разреду, предавано по Трауту; предавање трајало до краја месеца Маја. Предмет је довршен потпуно, јер је наставнику по молби додат 1 час недељно више рада, но што је прописано у наставном плану. Ученици су читали и Мајзнерову читанку. Задаци рађени у школи као што је прописано.

4. *Земљопис*. У свима разредима предавано по Карићевом земљопису; предмет довршен крајем школске године; само је у III. разреду остао предмет недовршен; једно зато, што је предавање доцније одпочето, друго, што је и наставник дуже времена боловао, У идућој школској години наставник ће у IV. разреду узети Аустро-Угарску које није довршено у III. разреду.

5. *Српска историја*. У III. разреду, предавано по Крстићевој историји, а ученицима је препоручено за читање и Убавкићева историја. Овај предмет допуњен је са оним делом, који се тражи по програму, а налази се у учебнику Ова допуна из-

носи до 4 писана табака. У IV. разреду, предавано по Кретићевој историји, ученици су хватали прибелешке до 5 писаних табака о ономе, што се оевалази у учебнику. У оба разреда предавања су трајала до краја школске године.

6. *Познавање човека.* У I. разреду оба одељења, предавано по Љ. Миљковићу, све што је прописано по програму. Учила и ако су доцниј: послата кабинету, ипак је наставник употребио и ученици су се доста користили. За предавање овог предмета потребно би било, да се набави још и лобања од Папир-Машеа за расклапање и показивање мозга и његових делова. Предавања су довршена пред сам испит.

7. *Ботаника.* У II. разреду оба одељења, предавано по Пецићевој Ботаници и флори околине Београда од Панчића; предавања свршена крајем школске године. Ученици су изучене биљке остављали за хербарије; ученици су извођени, кад је време дозволило, у поље за ведбање и анализовање биљака.

8. *Зоологија.* У III. разреду, предавано по Пецићевој Зоологији и неким додатком из оних партија, које су сасвим укратко изведене у учебнику. Предавање трајало до самог испита. Наставник овог предмета показивао је ученицима животиње из кола Vermes из своје збирке; а животиње из кола Arthropoda и Mollusca скупљали су ученици и правили сопствене збирке. Предмет предаван по програму, а довршен је крајем школске године.

9. *Физика.* У III. разреду, предавано по М. Петровићу; предавање трајало до испита. Сви апарати који се налазе у кабинету употребљавани су. О топлоти није све довршено по програму; јер је предавање доцније почело.

10. *Минералологија.* У IV. разреду, предавано по Пецићевој Минералологији; пре-

давање трајало до краја школске године. Предмет свршен у свему по програму.

11. *Хемија.* У IV. разреду, предавано по М. Петровићу; онај део који је прописан по програму, а налази се у учебнику, наставник је допунио са 2 писана табака.

12. *Аритметика.* У I. II и III. разреду, предавано по Мочнику и М. Михајловићу; предавање трајало до краја школске године. Задаци рађени у школи као што је прописано.

13. *Геометријско цртање.* У I. разреду, оба одељења, предавано по учебнику од Ст. Марковића. Задатке о постројавању слика до четвороуглова, цртали су ученици у цртанкама и подносили наставнику на преглед.

У II. разреду, предавано по Ст. Марковићу; о четвороуглу у опште; о постројавању свију четвороугаоних слика; о многугаонику у опште и постројавању правилних полигона; о кругу у опште и постројавању круга, и мерењу обима кружног; о делењу кружне линије 1. само са шестаром по Маскерони-у. 2. Математично тачна подела и 3. Приближна подела у различити број делова.

У III. разреду, предавано по Ст. Марковићу; слике у кругу уписане и око круга описане. Дирка на кругу, дирка што додирује два задата круга 1. спољне дирке, 2. унутарње дирке и многоврени задаци. Линије што постају пресецањем куне. Најважније криве линије, од ових је предавано: Постројавање: Елипсе, Иперболе и Параболе. Пошто из геометријског цртања није прописано у програму за средње школе, шта и колико да се предаје, то сам овде у извештају навео у кратко; шта се у ком разреду радило и колико из које партије.

14. *Алгебра.* у IV. разреду, предавано по учебнику од Ст. Марковића; предавање трајало до краја школске године. Све је из

овога предмета свршено што је прописано у програму. Ученици су се у школи, руковођени наставником, вежбали најпре у разрешавању разноврених и многих задатака, из сваке партије, а затим су радили свака два месеца задатке у школи, као што је прописано; из којих су добијали и оцене.

15. *Геометрија*. Планиметрија у IV. разреду, предавано по учебнику од Ст. Марковића; предавање трајало до краја школске године. Ученици су се најпре вежбали у школи у разрешавању задатака, а затим су добијали задатке да сами израђују у школи, из којих су добијали оцене, као што је прописано за свака два месеца.

16. Цртање слободном руком, лепо писање, војена дисциплина, гимнастика и војено вежбање, женски рад, музика и пјевање; рађено све до краја школеке године. Наставници су, из свију наведених вештина настојавали, да науче своје ученике што боље у тим вештинама и да им пробуде вољу за вештине. Нарочито су се у том одликовали у овој школској години, не жалећи труда и заумања око својих ђака; учитељ војеног вежбања и учитељица женског рада, што показује одличан успех ђака у тим вештинама.

У овој школској години 1886-7. почела су предавања 16. Октобра, дакле са једним и по месецом доцније — због Српско—бугарског рата; зато је у неким предметима немогућно било све партије довршити, као што је прописано у програму; него ће се морати у старијим разредима допунити све што је заостало, у почетку нове школске године.

Успех ученика у овој нижој гимназији за школску 1886-7 годину, може се сматрати да је задовољавајући.

Из појединих предмета, ученици су свака два месеца испитани бар једанпут и добили

према свом знању месечну оцену. У овој школској години било је уписаних ученика:

У *првом разреду* 129, и то: 87 ученика и 42 ученице; од ових прелазе у старији разред 35 ученика и 26 ученица — свега ђака 61. Имају да понове испит из једног или два предмета, 19 ученика и 8 ученица — свега ђака 27. Имају да понављају разред 20 ученика и 4 ученице — свега ђака 29. Због слабог учења за две школске године искључено је 5 ученика као неспособни за даље учење. Сем тога, неки су ученици прешли у друга места, да продуже учење, неки су напустили школу, а неки су умрли.

У *другом разреду* 101 ђак, и то: 71 ученик а 30 ученица; од ових прелазе у старији разред 40 ученика и 21 ученица — свега ђака 61. Имају до понове разред 10 ученика и 2 ученице — свега ђака 12. Остали су изостали од школе из разних узрока.

У *трећем разреду* 49 ђака, и то: 35 ученика и 14 ученица; од ових прелазе у старији разред 19 ученика и 10 ученица — свега ђака 29. Имају да понове испит из једног или два предмета 6 ученика и 2 ученице — свега ђака 8. Имају да понављају разред 5 ученика. Остали су напустили школу из разних узрока у течају школеке године.

У *четвртном разреду* 39, и то; 35 ученика и 4 ученице; од ових прелазе у старији разред 30 ученика и 3 ученице — свега ђака 33. Имају да понове испит из једног или два предмета 4 ученика и 1 ученица. У течају ове школеке године један ученик прешао је у другу школу, да продужи учење.

Кажњено је за разне кривице:

У I. разреду 61 ђак.

У II. разреду 39 ђака.

У III. разреду 23 ђака.

У IV. разреду 15 ђака.

Ове школске године, министарство је послало доста учила за кабинете и лабораторију; што буде још требало, управа

ове ниже гимназије обрати ће се с молбом господину министру просвете, да се набави.
ДБр. 305.

22. Јула 1887. год., у Шапцу.

Директор шабачке н. гимназије
С. МАРКОВИЋ.

9.

ВЕЛИКО ГРАДИШКЕ НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ

Господину Министру Просвете и Црквених Послова

Број ученика у овом заводу, ма и лагано, поступно расте из године у годину. У овој 1886-87 школској години.

	I. разред		II. разред		III. разред		IV. разред		Свега	
	МУШКИХ	ЖЕНОКИХ	МУШКИХ	ЖЕНОКИХ	МУШКИХ	ЖЕНОКИХ	МУШКИХ	ЖЕНОКИХ	МУШКИХ	ЖЕНОКИХ
Уписало се	36	9	19	5	14	3	9	—	78	17
Походило школу	32	8	18	5	14	3	9	—	73	16
Било на испиту	32	6	18	5	14	3	9	—	73	14
Прелазе у старији разред .	20	5	9	4	8	2	6	—	43	11
Понављају испите	5	—	3	1	6	1	3	—	17	2
Понављају разред	6	1	6	—	—	—	—	—	12	1
Отпуштају се	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—

Награђено је књигом: у I раз. 4 учен. и 2 ученице; у II. раз. 3 ученика и 1 ученица; у III. раз. 5 ученика; у IV. раз. 3 ученика.

Сви су предмети предавани по прописаном програму. Н. Хришћанска свршена је у IV раз, 11, у I раз. — 28, а у II раз. — 30 Априла, у III раз, 1 Маја; Срп. Језик у I. раз. 10 Јуна, у II раз. 23. у III — 19. а у IV раз. — 18 Маја; Нем. Језик у I раз. 22 Маја, у II и у IV раз. 8 Јуна, а у III раз. 10 Јуна; Географија у I раз. 12. а у III — 10 Јуна, у II раз. 4. а у IV раз. 20. Маја; Срп. Историја у III. раз. 5. у IV. раз. 8. Јуна; Рачун у I. раз. 7. у II — 9. у III. раз. 22. Маја; Алгебра 13. Маја; Планиметрија 7. Маја; Геом. Цртање у сва три

разреда 8. Маја; Познав. Човека 27. Маја; Ботаника 20. Маја; Зоологија 28. а Минералологија 22. Маја; Хемија 1. Физика 3. Јуна. Где је било времена чињена су понављања појединих одељака, који су ученицима били потежи, а неки су наставници понављали свој предмет с почетка.

По писменој одлуци савета професорског сваки је наставник био дужан поднети опширан писмени извештај, у којем би показао: начин свога рада за сваки предмет и разред, какав је успех постигао, је ли, и каквих, сметња имао у раду, начин на који би се те сметње могле отклонити, и шта би требало учинити да настава буде успешнија. Извештаји су ови читани у седницама професор. савета, објашњавани, критиковани.

У једној седници расправљено је питање: да ли је корисније да ученици на часовима прочитивања, из математике само слушају и пазе на рад, или је боље дозволити им да сви, сваки за се, раде онај задатак, који се израђује на табли. Мишљања су била подељена, те и није донесена никаква одлука.

Наставник Срп. Историје диктовао је у IV. раз. одељак о устанку под Карађорђем и Милошем по делима Н. Попова и Кнежевине Србији. Диктована је и историја Зете и Босне. Поред учебника служио се је Мајковљевом историјом српског народа, Медаковићевом историјом Црне Горе и Вуковим песмама. И у III. раз. диктовао је поједине партије.

Из Географије у IV. раз. диктован је одељак математичке географија по Schödler-у. Диктандо износи 3 табака.

Планиметрија је допуњавана по Lübsen-у.

Сви су остали предмети у свима разредима предавани по учебницима, и, ради бољег објашњења, неки где где допуњавани.

Писмени су задаци давани и исправљани по правилима, која су тога ради прописана. Ни ову прилику не могу пропустити а да не напоменем да би требало изменити у неколико та правила. Кад се у појединим предметима сваки трећи или четврти час мора употребити за писмени задатак, сумњам, да ће настава тиме много добити, а на наставника пада велики терет око прављења задатака.

Да би предавање Н. Хришћанске могло имати утицаја на дух и морал ученика, нужно је: да је само градиво за то подесно, и да се ваљано предаје, да се морална поука изводи на такав начин, да је ученицима јасна и разумљива, и да им се упија у душу. Мени се чини да у материјалу није учињен најсрећнији избор.

Српски Језик у I раз., Српску Историју у III. и IV. раз. и Географију у прва

три разреда предавао је наставник, који, као природњак, нема квалификације за ову групу. У оваком случају не може бити стварнога успеха, баш и кад би се наставник трудио колико год је могуће. Исти је наставник предавао ове предмете и у прошлој школ. години за последња три месеца, па се то није могло исправити ни ове године, јер између пет наставника овога завода тројица су природњаци.

Немачки је Језик предаван по Траутовој граматички у сва четири разреда. У I раз. наставник се служио и Веџбаонипом В. Малине, а у предавању граматике помагао је се и немачком граматиком од Neuse-a. Савет професорски, чије мишљење дели и наставник, држи, да би, ради бољег успеха, требало: да се у учебник унесе мало више систематичне граматичке грађе, јер је у садашњем учебнику граматички материјал доста растурен; вежбања за примену граматичке грађе, да буду занимљивија; уз граматичку да буде и читанка, састављена из лакших комада, причаца, басана итд.; да се граматички материјал распореди тако, да се поједине партије прелазе пре у српској граматички, него у немачкој, а по садашњем је програму често обратно.

За Јестаственицу завод овај има, поред лепих слика, добро уређену збирку минерала, збирку инсеката, шкољака и неких костура. Омању збирку биљака имао је сваки ученик II. раз. У почетку ове школ. године добио је завод апарате за Физику и Хемију, и сад има добро уређене и снабдевене кабинете. По извешћу наставниковом „прво са експериментисало и тражило од ученика да добро знају обележити и речју и цртежем оно, што су видели. И то је онда служило као основа ономе, чему та радња води — тумачењу појединих појава у природи.“ Наставник је један пут-два извео ученике у поље, „само ради познавања где која биљка расте, јер ученици, вели, нису учили Ботанику на памет, већ су биљке,

којих има, колико год треба, и у школ. дворинту и на сокаку и у пољу и на све стране, доносили у школу, и ту проучавали.“

За Геометр. Цртање нема прописаног програма. У I. раз. предавано је до многоугла, а од многоуглова узето је неколико правилних фигура, и о кругу што је најважније; у II раз. полигон, круг са тетивом, сечицом и дирком, у кругу уписани и око круга описани положони, претварање неправилних полигона у троугле и израчунавање њихове површине, разноврсне конструкције правилних звездастих слика; у III. раз. конструкције елипсе, хиперболе, параболе и спирале на разне начине, конструкција разностраних призама и пирамида у разним положајима, конструкција купе и ваљка. У II. и у III. раз. ученици су радили геометр. слике тушем, на се је по предлогу, који је усвојен у професор. савету, одустало од тога рада.

Женски ручни рад. Наставник који је председавао на испиту у извешћу свом вели да ученице I. раз. нису радиле мрежање, што је прописано програмом, а радиле су шарени вез, што долази у II. раз. Ово је с тога, што је програм за женски рад послан тек у фебруару, па учитељица није могла стићи да пређе све по програму. У II. и у III. раз. рађено је по програму. Успех је, тврди председник, у свима разредима врло добар, само са цртањем иде потешко, пошто завод овај од више година нема учитеља цртања.

И ја са своје стране тврдим да је успех у женском раду врло добар, да је наставница спремна за овај посао. Радови су врло лепо и правилно и чисто рађени.

Већ пуних пет година завод овај нема учитеља за цртање и лепо писање. Колико је то штетно по ученике, знано је, уверен сам, и г. министру. Желети је да и овај и остали средњи заводи у скоро добију наставнике ових вештина.

У нотном певању успех је повољан. У I. раз. обрађена је већа пажња на теорију, а у старијим разредима више на практичку страну. Ученици старијих разреда научили су Литургију у 3 и 4 гласа и певали у цркви већим празницима. Од световних песама научене су у 3 и 4 гласа: Крајева Химна, Ђачка песма, Бродар, Бивали Чехове, Сложно браћо, Бранково коло, На војску, Онам' — онамо, Ој Славени. Наставник предлаже да се набави један хармонијум.

С особитом вољом ученици раде телесно и војно вежбање. Предавања су отпочета тек од 1. Фебруара, а наставник, као официр, чешће је, спречен службеним пословима својим, морао изостајати од часова.

О виноградској берби дато је ученицима три дана одмора.

На испитима је испитиван сваки ученик у IV. раз.: из Алгебре и Хемије по 18 мин., из Срп. Језика, Нем. Језика, Минералогije и Планиметрије по 15 мин., из Срп. Историје и Географије по 12 мин.; из Н. Хришћанске по 8 мин.; у III раз.: из Срп. Језика, Нем. Језика и Зоологије по 12 мин., из Физике 14 мин., из Рачуна по 10 мин., из Срп. Историје, Географије, Геометр. Цртања и Жен. рада по 8 мин., а из Н. Хришћан. 6 мин.; у II раз.: из Срп. Јез., Нем. Јез. и Рачуна по 10 мин., из Географије и Жен. рада по 6 мин., из Ботанике 8 мин., из Н. Хришћан. и Геометр. Цртања по 5 мин.; у I раз.: Срп. Јез., Нем. Јез. и Рачуна по 6 мин., из Географије, Познав. Човека по 5 мин., из Н. Хришћ. и Геометр. Цртања по 4 мин., из Жен. рада по 8 мин.

Ученици долазе врло уредно и у школу и у цркву.

Саветском одлуком кажњен је 1 ученик I раз. и 1 учен. II раз., што су заједнички учинили крађу једном другу свом.

При изрицању казна наставници су се држали поступности, не прекорачујући границе прописане школ. законом и правилима за разредне старешине. Израда већих задатака за време издржавања казне затвора показала се непрактична, јер се ти задаци израђују са врло мало пажње.

Кабинети су добро снабдевени и уређени. Књижница је ове године знатно обогаћена стручним делима.

Школска је зграда до крајности неудесна и тескобна, и ни у колико не одговара хигијенским прописима. Да би било колико толико више простора, општина је уступила школи још једну кућу са две

собе. Ни тиме није подмирена потреба, а познато је колика је незгода кад је школа смештена у две засебне куће, које још улица раздваја. У садашњем локалу школа не може никако остати. То је достављано више пута и општин. суду, па је суд најзад са одбором решио: да се зграда, намењена основној школи, која се сада довршује, уступи гимназији, и да ће се, по потреби друге године, проширити.

15 Јула 1887 год.

В. Градиште.

Привр. директор.

А. ЛАЗАРЕВИЋ.

На основу Закона о основним школама од 31. Децембра 1882 године проишују се ова

Правила о раду школског одбора у вароши Београду

Члан 1.

С погледом на што брже и тачније вршење послова, а на основу чл. 14. и 15. Закона, постоји за сада у Београду *шест посебних школских одбора*, и то: 1. Варошки школски одбор, 2. Теразијски школски одбор, 3. Савски школски одбор, 4. Врачарски школски одбор, 5. Палилулски школски одбор, 6. Дорћолски школски одбор.

А у цели заједничког споразума у вршењу школских послова, састављају сви ти посебни школски одбори — *општи школски одбор вароши Београда*.

А. Посебни школски одбор,

Члан 2.

Сваки посебни школски одбор састављају четири члана: кмет дотичног краја, управитељ дотичне школе и два грађанина из дотичног краја вароши (чл. 14 зак.)

Члан 3.

Чланове школског одбора бира на две године одбор општине вароши Београда, свагда по свршетку школске године.

Чланови одбора могу бити увек поново у школски одбор изабрани (чл. 16. зак.).

Члан 4.

У школкем одбору председава кмет. — Пословођа је управитељ дотичне школе, или учитељ, кога на предлог управитеља избере одбор.

У седницама се може решавати, кад има барем три члана, а решава се обичном већином гласова. Чланови, који на позив председников не би дошли, а не би се могли оправдати, казне се са 3 динара на корист школске касе. Ту казну изриче сам школски одбор (чл. 17. зак.).

Члан 5.

Све одлуке школског одбора извршује његов председник сам, или у споразуму са

председником општинским. Ко се не би покорио налогу кметова, тога ће кметови казнити за сваки случај непослушности новчаном казвом од 2 до 10 динара у корист школске касе (чл. 18. зак.).

Члан 6.

Састанке школског одбора сазива по потреби посла председник, али је председник осим тога дужан сазвати састанак свагда, кад то затраже двојица чланова школског одбора, или управитељ. Ну, на сваки начин одбор ће држати бар један редован састанак сваког месеца (чл. 19. зак.).

Члан 7.

Прениска школског одбора са властима земаљским сматра се као службена и не плаћа поштарину ни таксене марке (чл. 20. зак.).

Члан 8.

Школски одбор дужан је да се стара:

- 1). За подизање, оправљање и одржавање зграда за школу, онако како је то прописано правилима о грађењу школа;
- 2). За набављање намештаја школског и наставних средстава, која прописује министар просвете и црквених послова;
- 3). За огрев потребан школи (или учитељима, где им се у природи даје), тако да за целу зиму буде потребна количина на свом месту пре половине Октобра сваке године;
- 4). За набављање књига и писаћег материјала за сиротну децу (чл. 21 и 30 а) зак.);
- 5). За набављање књига за школску књижицу (чл. 27. зак.).

О свему томе сваки одбор спрема извештаје и предлоге и подноси их на време општем школском одбору на коначно решавање.

Посебни одбори брину се о том, да се све оправке и набавке изврше добро и

на време, т. ј. пре почетка нове школске године.

Члан 9.

Школски је одбор дужан, да се пре почетка сваке школске године брине о уписивању деце у школу (чл. 28. зак.). У овом ће му помагати учитељи и учитељке.

Члан 10.

Сиротна деца добијају књиге и материјал за писање и цртање бесплатно (7. тач. чл. 21 зак.). Ну, који ће ученици добити те ствари бесплатно, то одлучује одбор на предлог њихових учитеља (учитељака), а с обзиром на имовно стање.

У почетку сваке школске године, школски се одбор брине, да се у једанпут за све сиромашне уенике набаве књиге и све друге школске потребе барем за цео први течај.

За ученике се набављају само оне књиге које је одобрио господин министар просвете као школске књиге.

Материјал за писање и цртање мора бити доброг квалитета.

Све те ствари примају одбори од председништва општег школског одбора и предају их школским управитељима, а ови учитељима и учитељкама, који о њима воде списак и рачун. Од тога ће се, што је потребно одмах раздати ученицима, а остало ће стајати под кључем учитељевим, који ће, кад што треба, давати ученицима (чл. 20. зак.).

О стварима које су бесплатно издате ђацима, подnose одбори извештај општем школском одбору.

Члан 11.

Према члану 30. закона, школски одбор:

- 1). извршује законе и наредбе школских власти;

2.) настојава да ученици уредно походе школу и изриче казне над родитељима и стараоцима због задржавања деце од школе;

3.) нази да учитељи у одређено време држе школу;

4.) прима и отпушта школске послужитеље, и одређује им плату;

5.) расправља ситније тужбе и спорове између учитеља и дечијих родитеља;

6.) потпомаже учитеље у свему што иде на унапређење школе.

Члан 12.

Председник школског одбора сазива састанке одбора које он руководи, и стара се о извршењу одлука одборских.

Пословођа школског одбора води записник на састанцима и помаже председнику у вођењу преписке (чл. 31. зак.).

Записник потписују сви приступни чланови одборски.

Члан 13.

Школски одбор има дужност да нази, да деца, која се упишу у школу, доиста и остану у школи кроз цело време, које је законом прописано за школовање, и да се премештајем у друге школе или каквим му драго начином, не извлаче из дужности школовања (чл. 37.). У томе ће поједини одбори помагати један другом.

Члан 14.

Школски одбор казни, за неоправдане изостанке ученичке, родитеље или стараоце њихове, први пут опоменем, други пут новчаном казном од 4, трећи пут новчаном казном од 8, четврти пут 10 динара, а даље у напредак удвајајући ову последњу казну на корист школске касе (чл. 39. зак.).

Ну пре тога учитељи (учитељке) су дужни, путем извесница, јавити родитељима или старатељима о изостајању деце од школе. Те извеснице треба да дотични родитељи

или старатељи потпишу, па да их после учитељ преда управитељу, који ће их показати школском одбору.

Члан 15.

На основу чл. 40. закона може школски одбор предлагати г. министру просвете, да се отпусте из школе они ученици (ученице), који дуго болују, који су по све сиромашни, који се одселе из Београда, а не зна се куда, који неуредно долазе у школу а нису српски поданици, који као одрасли оду на занат или пређу у стручну школу, који често понављају разреде, који су по све покварени, или из каквих других важних разлога.

Члан 16.

Школски одбор брине се о приватним школама и о приватном учењу деце код куће. Школски одбор властан је удесним начином и испитом уверити се, да ли се приватном поучком врши што је законом као обавезна настава прописано. У случају да се нађе противно, одбор ће позвати родитеља или стараоца, да начин наставе своје деце поправи; иначе ће бити позван да шаље децу у јавне школе. Ко се овоме не би хтео покорити, казниће се са 100—500 динара (чл. 41. зак.).

Члан 17.

Школски одбор присуствује при полагању заклетве и увођењу у дужност новог учитеља (чл. 53. зак.).

Члан 18.

Школски одбор има право да постави привременог школског управитеља, док се не постави сталан управитељ (чл. 61. зак.).

Члан 19.

Школски одбор, на захтев више власти, подноси извештај о раду и владању учитеља (чл. 62. зак.).

Члан 20.

Школски одбор има право да казни учитеља, за немарно вршење дужности, опоменом и укором. Изречене казне уписује у протокол, и о том јавља г. министру просвете (чл. 64. и 65. зак.).

Ну, пре него што изриче казну, одбор је дужан саслушати оптуженог учитеља (учитељку), усмено или писмено.

Члан 21.

Према чл. 72. закона, школски одбор врши надзор над редом и тачним вршењем свеју прописаних дужности у школи.

Члан 22.

Школски је одбор дужан присуствовати надзорном прегледу школе и испиту ради оцене учитељског успеха на крају школске године, да потпише протокол о прегледу и оцени и да извести надзорника о свему што се тиче месних школских потреба. На испиту морају бити најмање два члана одборска (осим управитеља). Они су дужни одмах следовати позиву, чим им буде јављено, да је надзорник ка школи дошао и да је рад испит започети (чл. 79. зак.).

Неуредност у том погледу казни се по закону (чл. 77. зак.).

Члан 23.

Школски одбор дужан је на позив школског надзорника (односно одборског председника) доћи на састанак, и показати надзорнику свој званични рад (чл. 79. зак.).

В. Општи школски одбор.

Члан 24.

Општи школски одбор састављају: председник општине Београдске и чланови свију посебних школских одбора. Он дакле има свега 25 чланова: председника, 6 кметова, 6 управитеља школских, и 12 грађана (чл. 14. и 15. зак.).

Члан 25.

Председник је овога одбора председник општинеки, а ако је он спречен, може га заступати кмет, кога он одреди.

У седницама се може решавати, кад има барем половина чланова и један више, а решава се обичном већином гласова (чл. 17. зак.).

Члан 26.

Председник сазива и руководи састанке, и стара се о извршењу одлука одборских.

Пословођа је један од школских управитеља, кога одбор изабере. Он води записник на састанцима (чл. 31. зак.).

Записник потписује председник и пословођа и још два члана одборска.

Члан 27.

Председник извештава министарство просвете о избору или променама у школским одборима знања ради (посл. ал. чл. 16. зак.), и пази да кметови извршују одлуке школских одбора. За неизвршење одлука, он их казни са 5 до 15 динара у корист школске касе (чл. 18. зак.).

Члан 28.

Састанке општег школског одбора сазива председник редовно четири пута на годину: у почетку школске године, пошто се упишу ученици (у течају мес. Септембра), пре полугодишњег испита (у Јануару), пре почетка годишњег испита (у Мају), и после свршеног годишњег испита (на крају Јуна).

Ванредни састанци сазивају се по потреби, кад председник нађе за потребно, или, кад то затражи један посебан школски одбор или два управитеља (чл. 19. зак.).

Члан 29.

Општи школски одбор решава:

1.) у свему што треба у погледу школских зграда, намештаја и наставних средстава, стана и огрева, књига и писаћег

материјала, а што му предложи посебни одбори, према чл. 8. ових правила;

2.) о количини накнаде место стана и огрева за учитеље и учитељке (чл. 21 и 22. зак.);

3.) о завођењу и уређењу школеке касе и начину руковања истом (чл. 23. зак.);

4.) о школском имању (чл. 24. зак.);

5.) о уређењу школских књижица и збирака разних учила (чл. 27. зак.);

6.) о начину набављања школских књига и материјала за писање и цртање (чл. 29. закона);

7.) о оснивању школског фонда за издржавање сиромашних ученика и за друге потребе школеке (чл. 73. зак.);

8.) о давању додатака управитељима школским (чл. 60. зак.);

9.) о премештају учитеља и о накнади трошкова за пресељавање (чл. 68. зак.);

10.) о распоређивању ученика на разне школе (у случају, ако их у једној школи има много, а у другој оближњој школи мало) и о премештању ђака из једне школе у другу у течају школеке године;

11.) о распореду испита, полугодишњих и годишњих (у споразуму са школским надзорницима);

12.) о бирању заменика члановима школских одбора, ради присуствовања на испитима;

13.) о сагласном пристунању свих одбора у једнаким приликама школским;

14.) о подели разреда на одељења;

15.) о начину надзиравања јавних и приватних школа.

16.) о узимању књига за поклањање ученицима о испитима.

На послетку, општи школски одбор договара се о свему што иде на унапређење школе.

Што одбор не може сам извршивати, доставља г. министру просвете и црквених послова (чл. 30. зак.).

Члан 30.

Општи школски одбор прима од појединих школских одбора извештаје и предлоге и о свему осталом, што се тиче основних, јавних и приватних школа, и доноси одлуке о њима.

Он надзирава рад посебних одбора, и расправља тужбе и спорове између учитеља и појединих одбора, као и између чланова одборских.

На састанцима општег школског одбора, имају право и поједини чланови да чине предлоге.

В. За све одборе.

Члан 31.

Сваки одбор има свој деловодни протокол, који, заједно с архивом, чувају: у школама — управитељи, а у општини — општински чиновник кога председник одреди.

Члан 32.

Сваки одбор има свој печат, са оваким натписом: општи школски одбор у Београду; теразијски школски одбор (у Београду), палидулски школски одбор (у Београду) и т. д. — Печате чувају: у школама — председници одборски, а у општини — кмет коме то председник повери. —

Из седнице Главног Школског одбора ОШН.- 126. 13 Јула 1887 год. у Београду.

НАУКА О БИЉНОМ ТКАЊУ

(Наставак)

С. БЕЛИЧНА ТКАЊА.

(У УЖЕМ СМISЛУ).

Подела биљних ткања

Биљна ткања веома су различна по по-
ложају, вези, развићу и функцији. За то је
нужно, да се ради прегледа класификују.
Та класификација може се извршити са три
разна гледишта: физиолошког, филогенетич-
ког и с гледишта историјског развића.

Изгледало је, да је за природну и осно-
вану класификацију понајзгоднији *принцип*
историјског развића. Ботаничари су мислили,
да ће применом тога принципа моћи да сведу
све облике развијених ткања на извесне
меристеме и типове. И доиста се доказало,
да извесна, у развијеном стању хетерогена
ткања, припадају једној групи, док нека
привидно једнака ткања (н. пр. водено ткање
и њему аналози облик сложене нокожице)
генетички су различна. — Али применом
тога принципа само се у неколико успело.

Од како су се почела физиолошка испи-
тивања, тежи се, да се животне појаве сведу
на процесе, који се врше у ћелицама и тка-
њима. Ова се тежња огледа у заједничком
развићу анатомије и физиологије. Тиме се
сазнало много што о функционалном значају
морфолошких односа ћелица и ткања, па
се ипак није покушало, да се из њих изведе
принцип подела ткања.

Тек у новије време положен је темељ
физиолошком систему ткања. То је учинио
Швенденер (1874 г.) увођењем *механичког си-*
стема ткања у биљном телу. Сигурност,
којом се даје представити овај систем ткања
као анатомско-физиолошка целина, уливала
је наду, да ће се моћи поставити природни
систем ткања, који би почивао на физио-
лошким принципима.

Механички систем ткања, који служи као
пример за све друге физиолошке системе
ткања, састоји се у овоме:

Има ћелица, које у биљном животу иг-
рају просто механичку улогу, с тога су и
назване *механичке ћелице*. Одликују се ве-
ликом чврстоћом. Овде спадају кончасти

елементи са дебелим мембранама и великом
апсолутном чврстоћом, н. пр. ликнини конци,
либриформне и дугачке колелхемске ћелице;
њима се прибрају и склеренхимске ћелице.
— Те механичке ћелице, које имају да служе
грађевинској механици биљке, тако су по-
ређене и здружене, да је дотични орган у
стању да се снажно противи истезању, при-
тиску, савијању и т. д. При свем том оне
остају у нормалном стању све дотле, докле
се њихова упорност врши у границама њи-
хове еластичности. Налазе се у оним биљним
деловима, који треба да су чврсти, те да се
својом чврстоћом одупиру спољним силама.
Да се какав биљни орган што боље одупре
н. пр. савијању, може се постићи врло раз-
ним конструкцијама. Тако механичке ћелице
образују често шупље цилиндре (Gramineae),
који са најмањим материјалом достижу ре-
лативно велику чврстоћу. У свима случаје-
вима види се, да постоје принципи грађе-
винске механике, како у количини материјала
тако и у снајању и ређању механичких
ћелица

Заснивање механичког система ткања по-
казало се корисно не само у физиолошком
већ и у анатомском погледу. Читав низ
дотле неразумљивих анатомских чињеница
објаснио се увађењем механичког принципа.
Тако н. пр. пре је била забуна односно
места где се лика налази. Но на основу
Швенденерове науке може се рећи, да се лика
налази тамо, где је потребна, а нема је —
или се налази само мало, тако да не може
да врши никакву функцију — где би била
сувишна. Н. пр. у многог дрвећа лика пос-
таје само дотле, докле биљка треба да буде
заштићена од савијања, а то је у младости;
али доцније, чим је дрво постало масивније,
лика се више не образује.

Према примеру, који је Швенденер дао,
много су покушали, да физиолошки принцип
примене и на остала ткања и том су при-
ликом открили важне односе између физио-
лошке функције и морфолошког развића
ткања. Тако Хаберланд у свом делу „Phy-

siologische Pflanzenanatomie“ узима ове системе.

А. Системи за заштиту:

I. *Кожни систем* (епидерм, плута и ритидом).

II. *Скелетни систем* (= механички систем: лика, дибриформ, коленхим и склеренхим).

В. Системи за хранење.

I. *Асорпциони систем* (епиблем са кореновим длакама и т. д.

II. *Асимилациони систем* („хлорофилни“, пахисадни и сунђерасти паренхим).

III. *Систем за провођење* (корен и сржни паренхим сржни тракови, васкуларни снопићи осим ликних и т. д.

IV. *Систем резерве* (садржаоци резервне материје и т. д.

V. *Систем за ветрење* (ваздушни интерцелуларии са својим излазним отворима — стомама и лентицелама).

Но и физиолошки принципи, ако се искључиво примени, тако је исто неподесан као и принцип историјског развића. Јер многе ћелице и ткања не врше увек једну извесну радњу, већ често пута врше више разних радња; често пута де се радње тешко изналазе, па су кадкад непознате или пак сумњиве. — Физиолошки системи ткања лишени су пре свега очигледности, јер им се основни карактери могу показати тек нарочитим експериментима, па за то нису употребљиви за дескриптивне цели.

Најбоље је посматрати ткање не са једног већ са свију наведених гледишта и груписати их према потреби. Свакојако овим путем долази се само до једног еклектичног система, који, према постављеној цели, од разних својетава ткања избира једно и то оно које је понајзгодније, да би се добио један преглед.

Међутим најпростија и најпрегледнија класификација ткања оснива се на чисто морфолошким односима већ развијених ткања. Код биљака са лишћем, стаблом и кореном појединачна ткања јасније се разликују међу собом својим различитим облицима но код *Thalophyta*. Тако н. пр. на сваком листу налазе се три разна облика ткања: спољње ткање (кожно), врвчано, из кога су састав-

љени лисни нерви и најпосле основно ткање (једнолика ћелична супстанца). Та се три разна ткања разликују и код стабада чкорена. И *Saxs* је ткања оних првих биљака поделно на: *кожно*, *основно* и *врвчано* ткање. Ткање *Thalophyta*, које осим своје простије грађе, показује још неке особине, треба засебно проучавати. Али и код свију првих биљака није се свуда подједнако јасно извршило диференцисање ткања. Најниже биљке ове категорије — *Bryophyta* — чине у овом погледу поступни предаз ка талофитима. У талусу најнижих хепатика губе се разлике између кожног, основног и врвчаног ткања; докле је пак код виших талофита у неколико већ наглашено унутрашње диференцисање.

Негели дели ова ткања према развићу у две главне групе: *деобно* или *творивно* (меристем) и *трајно ткање*. Кожно, основно и врвчано ткање дошло би у трајно ткање, које постаје из деобног. Деобно ткање састоји не из ћелица, које се, не увећавајући много своју запремину, живо множе деобом, па једне од тих нових ћелица и даље се тако исто понашају, докле друге прелазе у трајна ткања, која више не служе множењу ћелица већ другим физиолошким функцијама и према њима добијају извесне стољашње облике и извесну унутрашњу организацију. — Обичан је случај, да се може лако одредити, да ли је једно ткање меристем или пак трајно. Али ипак између меристема и трајног ткања не постоји јасна граница. Има трајних ћелица, које у младости деобом у својој унутрашњости образује нове ћелице, које одмах прелазе у трајне (тако поједине ћелице, из којих се састоје ситасте цеви, деобом образују ћелице пратилице). Али није редак случај, да се трајне ћелице могу са свим преобратити у меристемске, и отуда се са свим јасно види, да нема тачне границе између трајне и меристемске ћелице, па по томе ни између трајног и меристемског ткања. —

Даље се ткања могу поделити по облику и узајамном положају појединих ћелица, које улазе у састав ткања. Ту се разликује.

а) *Просенхим* (просенхиматично или кончасто ткање). Састоји се из узаних, дугачких, вретенастих или кончастих, на оба краја

утанчаних ћелица, већином са дебелим мембранама. Крајеви појединих ћелица не стоје један над другима, већ су утурени једни између других, не образујући при том интерцелуларне просторе, те отуда долази чврстоћа и збивеност тога ткања. Тако просенхиматично ткање образује копчасти елементе дрвета и праве лике, а често је и основно ткање просенхиматично.

б). *Паренхим* (паренхиматично ткање) Састоји се из сразмерно великих, округлих или полиједарских, дугуљастих, више или мање звездастих ћелица. Ту долази срж, кора стабла и корена, мезофил листа и т. д.

в). *Хиђно ткање*. Састоји се из безбројних хиђа т. ј. из дугачких, простих или разгранатих, танких копчастих ћелица, које на врху непрестано расту и множе се попречном деобом.

г). *Псеудопаренхим*. Ту су хиђе густо међу собом испреплетане, уткане и тако срасле, да се на пресеченој површини распознају само њихови пресеци, али се не распознаје правац тих конаца. —

Ради лакшег прегледа ево у кратко изведене класификације ткања:

1). Према својству ћелица и месту које заузимају у биљним органима:

а) *кожно ткање*.

б) *основно ткање*

в) *врвчано ткање*

2. Према томе да ли се ћелице, које образују ткање, множе или не множе:

а) *меристем* (*деобно или творисно ткање*).

б) *трајно ткање*.

3). По облику и узајамном положају појединих ћелица:

а) *паренхим*.

б) *просенхим*.

в) *хиђно ткање*.

г) *псеудопаренхим*.

Сад ћемо прећи на проучавање појединих врста ткања. Почећемо прво са меристемом, као ткањем из кога постају сва остала ткања.

I. Меристем

За разумевање анатомске грађе биљних делова веома су zgodне оне тачке органа, где постају нови делови, дакле и где почиње диференцисање ткања, а то су млади врхови стабла и корена или тако зване

вегетационе тачке (*вегетационе куле*) тих органа, као и најмлађи зачеци лишћа који се налазе на вегетационим тачкама стабла. Сви ови делови не састоје се из различитих ткања, која се налазе у развијеној биљци, већ из једнокиког ткања. Ово ткање код свију биљака састоји се из сразмерно малих ћелица, потпуно или само приближно једнаких, које су тако збивене једна уз другу да не образују никакве интерцелуларе. Имају хомогене и глатке мембране; ћелични садржај састоји им се из саме протоплазме са ћеличним једром без икаквих других крупнозрнастих дељића. Веома се живо множе деобом И за то што су ћелице тога ткања способне за деобу, оно се и назива *меристем*; а пошто је то првобитно ткање, из кога се постепено диференцисањем развијају сви облици трајног ткања, то се оно назива још и *прамеристем*, *протомеристем* или *примарни меристем*. Прамеристемове ћелице добивају постепено она својства, којим се разликују поједине врсте ткања у развијеном органу, т. ј. знатно увећавају запремину; промењују облик, структуру ћеличне мембране и ћеличног садржаја; између њих постају интерцелулари, и најпосле престају да се даље деобом множе. На тај начин постају ткања са особинама противним меристему и називају се *трајна ткања*. Редак је случај (код несавршених талофита), да се прамеристем преобраћа потпуно у трајно ткање. Опште је пак правило, да, док се једне ћелице преобраћају у трајне, друге задржавају карактерна својства меристема, тако да су и доцније у развијеном органу способне за деобу и самостално растење, и ту затворене трајним ткањем, функционишу доиста као меристем. Такве ћелице образују ткање, које се назива *памеристем* или *секундарни меристем*. —

Код нижих биљака (н. пр. *Algae* и *Characeae*) ћелични облици, који постају из прамеристема, врло се мало разликују међу собом. Код свију пак биљака, чији се органи састоје из више различитих ткања, прамеристем је подељен у извесне слојеве различитог карактера. Из тих појединих прамеристемових слојева постају извесне врсте ткања или комплекси ткања на сличан начин као што различитита животињска ткања по-

стају из различитих ембрионалних клицихних листића. Докле се извесне партије прамеристема постепено диференцишу у трајна ткања, дотле се сам прамеристем непрестано обнавља образовањем нових ћелица. Ово обнављање врше ћелице, које леже на врху вегетационе тачке. Ту има два случаја, али има и прелаза између њих. У једном случају (у опште код *Cryptogam*-а) све меристемове ћелице провизлазе из једне једине праматичине (иницијалне) ћелице, која се одликује знатнијом величином и нарочитим обликом и која тачно лежи на темену вегетационе тачке, па се с тога и назива *темена ћелица*. У другом случају (код неких *Cryptogam*-а и *Phanerogam*-а у опште) нема такве темене ћелице, већ се вегетациона тачка свршава групом малих меристемских ћелица. Па и ако се у овом другом случају и налази на темену једна једина ћелица, она се ипак не одликује од суседних ћелица ни знатнијом величином, ни обликом, нити је она праматица осталих меристемових ћелица. — Према томе вегетационе тачке могу бити са теменом ћелицом или без ње.

α) Вегетационе тачке без темене ћелице.

Овакве вегетационе тачке имају *Phanerogamae* а од *Cryptogam*-а савршеније *Cryptogamae* — *Isoëtaceae* и *Lycopodiaceae*. Она се састоји из прамеристема, чије су ћелице сразмерно обиму целе вегетационе тачке веома мале, а има их на броју врло много. У овом прамеристему диференцишу се врло рано извесни ћелични слојеви, који стоје у извесном генетичном односу према трајним ткањима. На овом месту вегетационе тачке, где треба да се образују бочни израштаји (лист, грана било стабла или корена), ту се помоли читава ћелична група, обухватајући у себи спољашње и унутрашње меристемове слојеве, тако да у том зачетку дотичног органа нема никакве темене ћелице (док се код *Cryptogam*-а са теменом ћелицом на дотичном месту најпре конституише темена ћелица, која се понаша онако исто као и темена ћелица из које је постала).

Вегетационе тачке *Angiosperm*-а и *Gymnosperm*-а показују неку разлику. За то ћемо најпре да говоримо о вегетационим тачкама

Angiosperm-а, за тим *Gymnosperm*-а и најпосле *Lycopodiaceae*-а и *Isoëtaceae*-а.

1). У вегетационим тачкама стабла у *Angiosperm*-а разликују се три меристемске зоне, које доцније предазе у трајна ткања:

а). Спољни слој чије се ћелице деле типовима, који стоје управно на површини његовој. Из самог начина постајања његових ћелица излази, да тај слој остаје вазда прост, т. ј. састављен из једног реда ћелица и као какав застор покрива вегетациону тачку. Из тога слоја постаје епидерм, па је за то и назван *дерматоген*.

б). Испод дерматогена налази се један, два или више правилно концентричних слојева изодијаметричних ћелица, из којих постаје цело основно ткање коре (коленхим, склеренхим, корин паренхим, а у већини случајева и плута). Ти слојеви називају се *периблем*.

в). Најпосле долази прамеристемово језгро вегетационе тачке. Оно је на крају затубасто и његове ћелице показују претежно уздужну деобу и уздужан распоред. Тај део прамеристема назван је *плером*. Из већег или мањег његовог централног дела постаје срж а из периферног врвчано ткање. Ако каква биљка нема сржи, то се цео плером диференцише у врвчано ткање.

Односи између три врсте меристема и трајних ткања, која из њих постају, нису тако прости. Пре се држало, да из дерматогепа постаје само епидерм, али је у новије време доказано, да из њега може постати и прсте врвчано ткање (ликине и коленхимске врвце). Даље врвчано ткање не постаје увек из плерама, већ може постати и из периблема.

Поменуто три меристемове зоне, које се диференцишу још у првобитном ембрионом стању, остају увек одвојене за све време уздужног растења стабла. Свака зона за се обнавља се деобом, која се врши у теменом делу; свака има тамо свој почетак — иницијалне ћелице. У неким случајевима као да плером и периблем нису јасно одвојени један од другог већ имају заједничку иницијалну групу. То је случај при заснивању бочних изданака (лишћа и грана): испод стабловог темена израсте једна група меристемских ћелица и при том судедује само

дерматоген и периблем оба задржавајући карактеристичну деобу. У меристему, који је покривен тим дерматогеном, одвоји се тек после неког времена периблем од плерома.

Слично диференцисање прамеристема у поједине зоне бива и у вегетационим тачкама корена у Angiosperm-a. Разлика је у томе, што се овде јавља и четврта меристемова зона, која коренову вегетациону тачку покрива и назива се *калиптроген*. Диференцисање прамеристема у кореновим вегетационим тачкама Angiosperm-a различно је; у том погледу има пет разних типова:

а). Меристем је одвојен у четири слоја: *калиптроген* (из кога постаје коренов застор), *дерматоген* (из кога постаје епидерм), *периблем* (из кога постаје кора) и *плером* (из кога постаје срж и врвчано ткање). Пошто корен потпуно престане да расте, отпадне коренов застор. — Овај је тип за сада познат само код адвентивних жила у *Hydrocharis Morsus ranae* и кончастих жила у *Pistia stratiotes*.

б). *Калиптроген* и *плером* јасно су одвојени; између њих налази се иницијална група, састављена из једног реда ћелица, које се одмах испод темена диференцишу у *периблем* и *дерматоген*. — Овај је тип обичан у *Monocotyledon-a* (*Gramineae*, *Juncaceae*, *Cyperaceae* и т. д.).

в). *Плером* и *периблем* јасно су одвојени; преко њих иде заједнички иницијални слој за *дерматоген* и *калиптроген*. Из овога заједничког слоја диференцисањем постаје епидерм и коренов застор.¹⁾ — Овај је тип карактеристичан за већину *Dicotyledon-a* (*Helianthus*, *Linum*, *Asclepiadeae*, *Verbenaceae* итд.).

г). Само *плером* има јасно одвојену меристемску зону, а *кора*, *епидерм* и *коренов*

¹⁾ Коренов застор, који је састављен из више слојева и који служи за успавање хране из земље, а због своје тесне везе са делићима земље и за утврђивање корена у земљи, јесте трајно ткање, које застире меристем кореновог врха. Ово ткање образује паренхим, који се на унутрашњој страни састоји из јако збивених полиједарских елемената, а споља из заокружених, интерцелуларима одвојених ћелица, које се најпосле одбацују и дезорганишу. Ово одбацивање спољних ћелица кореновог застора бива код корена у земљи одвајањем сочних ћелица, а код ваздушних корена са јако развијеним застором бива одвајањем љуспастих сувих делића ткања.

застор постају диференцисањем заједничке меристемске групе. Овај је тип карактеристичан за фамилије: *Liliaceae*, *Amaryllideae*, *Orchideae*, *Palmae*, *Malvaceae*, *Umbellatae* и т. д.

д). У вегетационој тачци налази се општа иницијална група, из које се деобом према врху производи коренов застор, а деобом у другом правцу у исто време *плером*, *периблем* и *дерматоген*. Овај тип карактеристичан је за фамилије: *Papilionaceae*, *Cucurbitaceae* итд.

2). Коренова вегетациона тачка у *Gymnosperm-a* битно се разликује од коренове вегетационе тачке *Angiosperm-a*. Њен је *плером* јасно ограничен; његови ћелични редови конвергишу на темену ка једној иницијалној групи, састављеној из малог броја ћелица. *Плером* је опкољен само *периблемом*, који је састављен из многих, правилно концентричних ћеличних слојева око темена и над њим. Ови ћелични слојеви на темену множе се постојано помоћу тинава паралелних спољној површини; при томе се спољашње ћелице одвајају као коренов застор. Дакле ту се не разликује ни *дерматоген* ни *калиптроген*, већ спољни *периблем* функционише као коренов застор.

Вегетациона тачка стабла неких *Gymnosperm-a* (*Auricularia*, *Dammara*, *Cunninghamia*) диференцише се онако исто као и код *Angiosperm-a*, других пак као код фамилије *Jsoëtaceae* и *Lycopodiaceae*.

3. Од савршенијих васкуларних криптогама *Jsoëtaceae* и *Lycopodiaceae* понашају се као и *Phanerogamae*. Код њих се не налази јидна ћелица, која би одговорила теменој ћелици осталих криптогама и на коју би се могло свести сва ткања, већ ту теме стаблосе вегетационе заузима иницијална група, састављена из малог броја ћелица и тек на извесној даљини од темена диференцише се у *периблем* и *дерматоген*, докле се *плеромов* цилиндер самостално продужава помоћу једне особите иницијалне групе, која у неким случајевима за *плером* постаје деобом из заједничке темене иницијалне групе (*Jsoëtes*). — Меристем у кореновој вегетационој тачци понаша се као тип корена под а) у *фанерогама*.

б). Вегетационе тачке са теменом ћелицом.

Ово је општи случај код криптогама. Ту темене ћелице могу имати тројаки облик:

а). Облик тростране пирамиде, чија основна конвексна површина представља темену површину или спољни зид, а чије су три бочне површине утурене у меристемово тело (код маховина и већине васкуларних криптогама).

б). Облик клинаст и у овом случају темена ћелица заузима врх са основном испупченом површином, а са бочним површинама почива у ткању вегетационе тачке (*Heraticae*, неке маховине — *Sissidens* — и неколико васкуларних криптогама — *Salvinia*, *Pteris aquilina*).

в). Или је темена ћелица облика цилиндричног или купастог и у том случају нема бочних површина које би се наслањале на меристемове ћелице (као код многих алга).

Од темене ћелице правилном деобом одвајају се младе ћелице, које образују меристемово тело. При томе темена ћелица задржава свој облик и положај. Она се свакад сукцесивном деобом на двоје дели у једну доњу мању ћелицу, која припада меристемовом телу и једну горњу већу која растењем достиже величину раније темене ћелице, па се за тим опет даље дели, — дакле која задржава првобитни облик, положај и функцију темене ћелице, т. ј. остаје „темена ћелица.“ Свака од сукцесивно одвојених ћелица назива се *сегментна ћелица* или просто *сегмент*. Сваки сегмент у најпростијем случају може да се даље и не дели. Тада цело ткање, које постаје из темене ћелице, изгледа као прост ћелични конац, т. ј. састављен из низа ћелица, као код неких алга, гљива, простих длака и т. д. — Но обичан је случај, да се сегмент и даље дели у две ћелице, а свака од ових опет у две нове и т. д. док најпоследње из сегмента не постане меристем. Та је деоба правилна:

а). У цилиндричних и купастих ћелица (многе алге и биљне длаке) делење је најпростије. Оно се врши попречним тиновима и на тај начин постаје низ сегмената, који леже један изнад другог, а на врху опет остаје темена ћелица. Сваки сегмент дели се даље и то најпре попречним тином у две нове ћелице, а ове се опет вертикалним (у правним на попречном тину) даље дели и т. д. На тај начин добијају се спољне и унутрашње ћелице и тако постаје трајно ткање дотич-

них биљака. Но то трајно ткање није многостручно, или је слабо диференцирано у разне облике. У другим случајевима сегментне ћелице даље се не деле, или ако се деле, та деоба бива само попречним тиновима, те тако постаје низ ћелица (просте длаке, кончасте алге и т. д.).

б). У клинасте темене ћелице деоба бива назменично и увек приближно паралелно најстаријем бочном зиду нове темене ћелице.

в). У пирамидалне тростране темене ћелице тинови постају у спиралном реду сукцесивно трима бочним површинама.

г). Велика разлика постоји између стаблосе и коренове вегетационе тачке у васкуларних криптогама са теменом ћелицом. И у кореновој вегетационој тачци већине васкуларних криптогама налази се такође тространа пирамидална темена ћелица, али она производи не само сегменте, који служе као грађа кореновог тела, већ и друге сегменте који воде образовању кореновог застора и који се одвајају попречним тиновима од темене ћелице; имају облик равнотелног осечка и као каква облога покривају темену ћелицу. По правилу, при сваком сегментисању одваја се од темене ћелице и једна ћелица за застор (четврта ћелица).

Из одсечених сегмената под а), в) и г) даљом деобом постаје меристем. Само је процес различан: или су деобни тинови приближно паралелни главним зидовима (то су обично паралелни међу собом и раније су били тинови темене ћелице), или су тинови тангенцијални, те се тако добивају ћелице паралелне спољној површини; или су радијални, те се добивају ћелице, које леже једна поред друге. Пошто је на тај начин постао меристем, сегментовањем темене ћелице, онда у њему самом наступа диференцисање у зоне, као што то бива код фанерогама.

Према различној грађи васкуларних криптогама из плерома постаје или само срж, а из перидема кора и васкуларни снопићи (*Equisetaceae*), или из плерома постаје централни васкуларни снопић. —

(Наставиће се)